UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Magnum Matrimonij Sacramentum Casibus Practicis Expositum

Reutlinger, Ignaz

Augustæ Vindelicorum, 1716

VD18 10508716

Sectio Secvnda. De Divortio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40059

Visual Library

SECTIO II.

De Divortio.

EGimus in præcedentibus de Matrimonio, ejusque proprietatibus, & obligationibus, tum etiam de illius impedimentis; dicendum nunc etiam est de eius dissolutione, non quoad vinculum, nam hoc quoque, an fieri possit, in superioribus tractavimus, verùm de ejus dissolutione quoad torum, & cohabitationem conjugum, quæ dissolutio *divortium* appellatur, quia conjuges à se mutuò divertunt, manente coniugali vinculo, ita ut neutri liceat, nec viro, nec mulieri, aliud Matrimonium inire, vivente altero. Huiusmodi separationem fieri posse ex iusta causa, certum est, & quidem posse coniuges quoad torum duntaxat, seu carnalem copulam ex mutuo consensu divertere, nemini dubium est, sive id fiat ob maiorem vitæ perfectionem, ut meliùs Deo serviant, sive ex alia honesta causa, ne v. g. proles supra eorum facultates nimiùm multiplicentur; sicque licitè abstinent à communi toro vel in perpetuum, vel solùm ad tempus, etsi ad hoc nullo se voto obligent. In idem mutua voluntate convenire possunt, ut votum insuper

adiiciant ſervandi continentiam, vel perpetuam, vel temporalem, cuius rei plura extant commendata exempla, quamquam ad hoc opus ſit matura deliberatione, ne in periculum incontinentiæ ſeſe coniiciant. Eadem ſeparatio fieri poteſt, ſi coniux uterque mutuo conſenſu Religionem ingrediatur, vel uno ingrediente, aut marito Sacrum Ordinem cum conſenſu uxoris ſuſcipiente, altera quoque perpetuam continentiam promittat, de quibus jam ſuprà egimus.

Eadem ſeparatio etiam ſine mutuo conſenſu, & invitâ altera parte ex alijs quoque cauſis fieri poteſt, quæ aliquando ex culpa, aliquando verò ex nulla culpa proveniunt, licentiamque præbent, ut inſtituatur divortium, vel in perpetuum, vel quoad tempus, donec occaſio, & cauſa factæ ſeparationis vel ipſa ceſſet, vel conjugis emendatione tollatur. Jus ſeparandi ſe in perpetuum tribuit fornicatio conjugis, ſive commiſſum adulterium, ut infrà pluribus exponemus, eſtque hoc manifeſtum ex verbis ipſius Chriſti Domini Matth. 19. *Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, moechatur*, quæ quidem verba videri poſſunt indicare, ex ſola fornicationis cauſa, & nullâ aliâ, fieri poſſe divortium inter conjuges, ſed quamvis adulterium unica cauſa ſit ad faciendum divortium perpetuum, de quo tunc locutus eſt Chriſtus, plures tamen cauſæ ſunt, ob quas vel vir ab uxore, vel uxor à viro poſſit divertere quoad torum, & cohabitationem ſaltem ad tempus, ut manifeſtum eſt ex Concilio Tridentino Seſſ. 24. de Sacram. Matrim. can. 8. *ſi quis dixerit, Eccleſiam errare, cùm ob multas cauſas ſeparationem inter conjuges quoad torum, ſeu quoad cohabitationem ad certum, incertumvè tempus fieri poſſe decernit, anathema ſit*, & c. Literas. 13. De Reſtitut. Spoliat. Cauſæ omnes, ob quas divortium inſtitui poteſt, cùm ad quatuor capita commodè reduci queant, videlicet ob periculum animæ, periculum corporis, ſævitiam, & adulterium conjugis, idcirco hanc omnem materiam diſtinctis quatuor paragraphis proponemus.

§. I.

§. I.

De Divortio ob periculum animæ.

CASUS

Mariti fœdè, ac periculosè à perjura conjuge decepti.

Briſtanus juvenis opifex, dum artis ſuæ majorem notitiam ſibi inter exteros comparaturus per varias provincias more opificibus uſitato peregrinatur, operam ſuam locavit Argolinæ viduæ in loco Acatholico, ubi illius officinam, & quidquid ipſi pertractandum injungebatur, aut ex officio incumbebat, adeò gnaviter, ac fideliter adminiſtravit, ut capta amore famuli tam ſeduli, atque induſtrij hera, eundem in maritum expeteret, quia verò meritò timere repulſam potuit ob Religionis diverſitatem, & re ipſa etiam paſſa eſt, niſi fidem Catholicam profiteretur, cùm nollet Briſtanus habere coniugem Lutheranam, conſenſit denique ipſa in hanc quoque petitionem, ut noſtram fidem amplecteretur, idque ſe certò facturam, coram vicino quodam Parocho Catholico non modò pollicita eſt Briſtano, ſed juramento quoque confirmavit. Duxit hic ergo ſuam Argolinam, hortante Parocho, & exultante ob converſionem iſtius fœminæ ad

noſtram fidem. Sed ſpes fefellit utrumque ; vixdum enim tranſactæ ſunt nuptiæ , cùm & à coniuge , & eius conſanguineis , ipſoque adeò Magiſtratu Lutherano iubetur iam vinculo coniugali uxori Acatholicæ obſtrictus , fidem Romanam eiurare , & ad illius exemplum Luthero ſe ſociare , promiſſis , ut dici amat , aureis montibus , ſi iſtud ageret. At quia is fortiter reſtitit , ut , quod blanditiæ , atque promiſſa non poterant , vis , & ærumnæ extorquerent , includitur in arctum carcerem , ubi cùm fame , ſitique , ac mille aliis moleſtiis ipſi colluctandum fuit , & , niſi mutato animo in poſtulata vellet annuere , diu in hoc ergaſtulo ipſi hærendum fuiſſet , ſi alius quidam iuvenis Catholicus opificio faber ferarius afflicto non ſuccurriſſet , is namque ſocij miſertus , cùm ſe inobſervatum adverteret , ſeris , vectibusque patefactis , carcerem ad egreſſum , & fugam aperuit , quam ille , relicta ſupellectili , rebuſque omnibus , & perjurâ uxore , ut ſe , fidemque ſervaret ab ulteriore periculo , propediem ad Catholicos arripuit.

Q. An juſtam Briſtanus cauſam habeat inſtituendi divortium ?

SYNOPSIS.

1. *Quæſtio hîc inſtituitur ex ſuppoſito , quòd validum fuerit hoc Matrimonium , de quo ipſo tamen multùm dubitari poteſt.*

2. *Univerſim vita improba conjugis non præbet cauſam ad divortium , licet tamen quandoque divertere ex cauſa correctionis.*

3. *Poteſt verò , & aliquando tenetur divertere conjux , quando flagitioſa alterius*

terius vita ipsi occasio est spiritualis ruinæ, sed hoc divortium est temporale.

4. *Etiam divortium ob hæresin non est perpetuum, si factum sit propria authoritate, secùs, si authoritate Judicis. Ecclesiastici Est verò in quæstione divortij propter hæresin faciendum discrimen, an vir, an mulier hæretica sit, & an præcesserit hæresis Matrimonium, an subsecuta sit?*

5. *Deciditur quæstio, quandonam licitum sit propter hæresin alterius conjugis divortium instituere, & num ad hoc faciendum aliquando obligatio detur?*

6. *Quid, si conjux hæreticus solicitet, non quidem ad deserendam fidem, sed ad comestionem carnium diebus prohibitis, violationem festorum &c.*

7. *Respondetur ultimatò ad dubium præsentis casûs.*

1. CAsum propono, qui paucis ab hinc mensibus contigit, dum exaro hunc ipsum librum, in quo jam non examino, an Matrimonium hoc validum, an verò propter conditionem non impletam invalidum, ac nullum fuerit, de quo quid judicandum sit, colligi potest ex ijs, quæ scribit Gobat ad geminum casum huic ex parte similem *tr. 9. cas 4. n. 144. & tr. 10. in appendice ad num. 713. lit. h.* potuit enim fuisse validum, & invalidum pro circumstantiarum, & hypothesis diversitate, vel enim Argolina non solùm promisit suo sponso, quòd veller Lutherum ejurare, sed, quod se facturam cum juramento affirmavit coram vicino Parocho, re ipsa etiam præstitit, priusquàm nuptiæ contraherentur, fidem Romano-Catholicam profitendo, paulò post verò inter suos iterum ad vomitum redijt? & tunc sanè validum erat conjugium, manetque etiamnum illius

illius vinculum, non obstante relapsu in hæresin, quia verè, quod petebatur, implevit, nec plus exegit Bristanus, quàm ut Lutheri dogmata sincerè ejuraret: an verò, quod indicant circumstantiæ, per fictionem hoc juravit, quin vel impleverit, vel unquam habuerit animum implendi id, quod Bristano jurata sponderat, isque consensum suum in Matrimonium alligavit huic conditioni, ut nollet habere uxorem, nisi verè Catholicam? tunc enimverò non impletâ conditione invalidum fuit Matrimonium, quia defuit consensus ex parte viri, & quamvis millies dixisset: *duco te in uxorem*, nullum præstitissent hæc verba effectum, nec confeciſſent Matrimonium, quia, ut habet argument. c. Intelligentia. De Verb. Signif. *verba sunt intelligenda non secundùm quod sonant, sed secundùm mentem proferentis*: mens autem illius erat, habere non aliam, quàm quæ vel actu esset, vel certò futura esset Catholica: ergo non impleta conditione contractus Matrimonij impletus non fuit, atque ita potuit Bristanus non solùm divertere à sua conjuge, sed etiam transire ad alias nuptias, si, revocatâ in memoriam promissione sibi factâ, spes nulla superfuit, futurum aliquando, ut promissi admonita saniora consilia sequeretur, & consensum Matrimonij conditionatum, &, ipsa remorante, suspensum, purificata demum conditione transire faceret in absolutum. Nec aliud docet Gobat *tr.* 10. *n.* 457. dum ait, permanere suspensum contractum Matrimonialem, donec impleatur conditio consensui in Matrimonium apposita, sive illud ratum duntaxat fuerit, sive etiam consummatum. Circa quod tamen duo adverto: 1. De illo, qui ante impletam conditionem carnaliter cognoscit sponsam, in foro externo præsumptum iri, quòd ad eandem accesserit affectu maritali, adeoque voluerit recedere à sua conditione, eamque habere pro non apposita. 2. Etiamsi reipsa nullum sit, & invalidum ejusmodi Matrimonium, non tamen facilè transeundum ad aliud connubium sine præscitu, & sententia Iudicis Ecclesiastici, nullitatem illius declarantis, ut scandalum evitetur. Hæc circa validitatem istius Matrimonij, quam ulteriùs examinare non vacat, cum locus hic non sit disputandi de dissolutione ipsius vinculi, sed an, suppositò etiam, quòd validum fuerit hoc Argolinæ, & Bristani conjugium, causam sufficientem hic habuerit, ab hac sua conjuge divertendi, ad cujus casûs particularis clariorem decisionem aliqua nobis universaliter, ac in genere statuenda sunt.

2. Ac primò quidem in hoc conveniunt AA. ob nullum aliud crimen à fornicatione carnali diversum, de qua

qua in casu quarto hujus sectionis, vel spirituali, de qua agetur in hoc ipso casu, licitum esse conjugibus divertere, si conjux illo implicitus non pertrahat alterum ad peccandum, ut constat ex c. 2. De Divortijs, cujus verba inferiùs citantur *n.* 5. atque ita tradunt Sanch. *l.* 10. *disp.* 17. *n.* 3. Basil. Pontius *l.* 9. *c.* 23. *n.* 3. Palao *disp.* 3. *De sponsal. pu.* 6. §. 9. *n.* 4. Perez *disp.* 58. *de Matr. Sect.* 4. *n.* 7. Gonzal. *in cit. c.* 2. *n.* 4. *&* 6. Et quidem, hoc propter quodlibet peccatum licitum non esse, per se patet, quia si propter quodlibet peccatum posset divortium fieri, ferè omnia Matrimonia dissolverentur, cùm nullus sit, qui sine crimine vivat; aitque Sanchez, exceptis duobus suprà dictis criminibus, fornicatione scilicet carnali, & spirituali, sive hæresi, quantumvis conjux alijs gravissimis peccatis, & scelerbus deditus sit, & omnino incorrigibilis, dummodo conjugem alterum non inducat ad peccandum, minimè licere divortium. Permittunt tamen hoc aliquando conjugi, ut possit ad tempus recedere à consortio conjugali per modum correctionis; & quidem circa virum hoc passim affirmant omnes, licitum ipsi esse, si uxor gravibus sceleribus irretita sit, ut hoc solatio, & viri præsentiâ destituta resipiscat, quia, inquiunt, ipse est caput familiæ, & ad ipsum pertinet, uxorem corrigere. At non vicissim hoc idem uxori respectu Mariti concedit Petrus de Ledesma *disp.* 59. *De Sacram. Matrim. Art.* 6. *ad finem*, quia mulier est subdita viro, ac proinde ipsius non est, illum corrigere. Sed rectiùs hoc de muliere quoque affirmant Sanch. *l. c. n.* 4. Laym. l. 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 7. *n.* 16. *V. Adde ex S. Thoma* cum alijs citatis, si commodè hoc fieri possit, ac probabiliter speretur, fore, ut hac ratione vir resipiscat. Verùm in hoc exequendo utrobique maturo judicio, & magnâ prudentiâ opus est, nam facilè possunt ex tali separatione multò majora damna sequi tam animæ, quàm corporis, graves iræ, dissensiones, & irreparabiles ruinæ, ac scandala, ut experientiâ ipsâ compertum est.

3. At verò quando improba vita conjugis ita constituta est, ut sine gravi periculo animæ, ac propriæ perversionis non possit pars altera eidem cohabitare, licitè potest ab eo divertere, quamdiu tale periculum durat; imò ad hoc quandoque obligatur, si alijs remedijs periculo occurrere se posse non confidat. ita c. Idololatria. 28. q. 1. ubi dicitur: *ex quo intelligitur, quòd propter illicitas concupiscentias, non tantùm, quæ in stupris cum alienis viris, aut fœminis committuntur, sed omnino quaslibet, quæ animam corpore malè utentem à lege Dei aberrare faciunt, & pernicioſe, turpiterq; corrumpunt, possit sine crimine & vir uxo-*

uxorem dimittere, & uxor virum. Ratio ulteriùs est, quia licitum est etiam jure naturali periculo corporis cavere, atque ideo quando infectionis periculum conjugi sano imminere videtur, recedere is potest à consortio conjugis leprosi, ut in sequente casu dicetur: ergo à fortiore, quando impendet periculum animæ. Atque huc referuntur Verba Christi Matth. 5. ubi ait: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projce abs te,* in quæ verba Divus Hieronymus inquit, sententiam Christi esse, ut, si hi, qui nobis conjuncti sunt, & instar oculorum, ut Parentes, liberi, uxor &c. sint causa nostræ ruinæ, ab illis recedamus. Imò tum ex his ipsis verbis, tum quia quisque tenetur proximas occasiones peccandi, & animæ suæ periculum vitare, colligunt AA. adesse præceptum, & obligationem divertendi, quando conjux probabiliter timet, ne consentiat alterius provocationibus ad malum, dummodo possit facere secessionem, vel saltem quoties credit, moraliter se non posse aliâ viâ incolumem evadere, alijsvé medijs periculo occurrere. Sanch. *l. c. n. 5. & 11.* Coninck *disp. 35. dub. 4. n. 24.* Laym. *l. c.* Gobat *in Summario tr. 5. c. 33. n. 47. & seq.* Censetur autem periculum animæ conjugi imminere, quando pars altera pertrahit ad peccandum, quod vel directè fit, vel indirectè. Directè, si verbis solicitet, & alliciat ad peccatum, ut si vir invitet suam uxorem ad furta vel committenda, vel tegenda, fures, latrones, pellices fovendos, vel occultandos; si agat lenonem, velitque uxorem alijs prostituere, & ad damnatos congressus ipse adhortetur; si deditus magiæ nitatur eandem pertrahere in veneficium, vel dæmonis societatem &c. Indirectè, si viros, aut juvenes procaces, & parùm pudicos in domum introducat, eosque solos cum sola relinquat sive studiosè, sive ex incuria, & negligentia, à quibus illa in absentia mariti tentetur, verbis, nutibus, tactibus impudicis &c. Hæc, & similia si eveniant, & vir admonitus (quod priùs fieri necessum est) se non emendet, potest innocens ob imminens periculum divertere, nec opus est sententiâ Iudicis ad hoc divortium, ut habent Sanch. *cit. n. 10.* Perez *disp. 57. Sect. 4. n. 4.* Pirhing *de Divortijs n. 54.* tum quia ob moram potest esse periculum lapsûs in peccatum, tum quia divortium istud non est perpetuum, sed temporale, quamdiu nempe periculum, & inductio illa ad peccandum durat; Quòd si enim seriò se emendet, ac resipiscat conjux, qui antea ad peccatum induxit, ita ut nullum jam ab eo periculum ampliùs immineat, tenetur illum innocens denuo admittere. Sanch. *n. 14.* Perez *n. 4.*

4. Ob

4. Ob hæresin quoque factum divortium privata authoritate perpetuum non est, sed sicut in alijs sceleribus, si ea deponantur, & emendatio sequatur, tenetur conjux conjugem ad meliora conversum recipere, ita quamprimùm resipuit conjux hæreticus, redintegranda est cohabitatio, in quo discrepat hæresis, quæ fornicatio spiritualis est, à fornicatione carnali, sive adulterio, nam in isto ad faciendum divortium perpetuum sufficit unicus actus. Si tamen factum est divortium ob hæresin alterius è conjugibus authoritate Ecclesiæ, etiam post ejus reconciliationem cum Ecclesia non tenetur innocens eum recipere, ita quoad utrumque clarè decidit ab Urbano III. in *c. De illa, quæ viro. De Divort.* & pulchrè exponit Gonzalez *in idem c. n. 2.* cum alijs. Cæterùm ut explicemus, quandonam licitum sit se separare à conjuge ratione hæresis, duo nobis antecedenter prænotanda sunt. 1. Quia divortium istud potissimùm conceditur ratione periculi, quod alteri potest imminere à conjuge hæretico, faciendum est hîc discrimen inter virum hæreticum, & uxorem hæreticam, quia, ut rectè observat Gobat *in Quinario tr. 5. c. 33. n. 14.* experientia docet, maritos Catholicos non tam facilè, nec tam frequenter ad hæresin ab hæreticis uxoribus pertrahi, quàm Catholicas uxores ab hæreticis maritis. Imò constat, crebrò fieri, ut uxores, quæ videbantur esse admodum pertinaces, aut denique ponant contumaciam, aut certè maritum à vera religione non abducant; sicuti è diverso constat, quando maritus fit ex hæretico Catholicus, plerunque ejus vestigia sequi uxorem; minus igitur periculum ordinariè imminet marito ab uxore heterodoxa, quàm vicissim. 2. Distinguendum est inter conjugem, qui constante jam Matrimonio labitur in hæresin, & inter illum, qui jam erat, & sciebatur esse obstinatus hæreticus ante Matrimonium, ut rursum advertit Gobat *l. c. n. 20.* His prænotatis.

5. Dicendum. Hæresis Matrimonium præcedens non præbet causam divortio, cùm aliquando ex justa, & gravi ratione ejusmodi Matrimonium etiam licitum esse queat. Imò quantumvis ex *c. Idololatria. 28. q. 1.* & *c. Non solùm. ibid. junctâ Glossâ V. Recede.* colligi videatur, divortium institui posse, saltem si post contractum Matrimonium alter conjugum in hæresin labatur, vel in Apostasiam à fide, nihilominus ne sic quidem permissum est, ut statim fiat separatio, sed opus est, ut admonitio, sive correptio præmittatur, ut patet ex verbis Divi Pauli c. 3. ad Titum: *Hæreticum hominem post unam, & secundam correptionem devita.* Quòd si factâ monitione maneat pertinax

tinax in suo errore, potest eum deserere bonâ conscientiâ, ut in c. Non solum suprà cit. his verbis indicatur: *Quòd si in bis factis perseverat, & pœnitentiam non agit, recede ab illa, & noli vivere cum illa.* idemque constat ex *c. fin. De Hæreticis. c. Quanto. De Divortijs. c. Idololatriam. suprà. cit.* in quibus locis absolutè permittitur divortium ob hæresin, vel infidelitatem, etsi ab eo nullum innocenti periculum impendeat, & ad hæresin non solicitetur; obligatio tamen tunc nulla est divertendi, ut docet Gobat *in Quinario tr. 5. c. 33. n. 16.* cum Laymanno *L. 5. p. 3. tr. 10. c. 7. n. 16.* & Palao *disp. 3. de Sponsal. p. 6. §. 8. n. 2.* Si verò Catholico conjugi, ejusvé proli bus immineret periculum perversionis ex cohabitatione cum hæretico, ne vel ipsi, vel liberis eadem pestis affletur, posse tunc ab eodem divertere, iterum manifestum est ex c. 2. De Divortijs, ubi ita dicitur: *Mulier pro furto, vel alio crimine viri sui (nisi fidei suæ Religionem corrumpere velit,) ab eo separari non debet. Verùm si conjugem ad infidelitatis maleficium traxerit, à viro poterit separari, ita quòd ei nubere alij non licebit, quia licèt separentur, semper tamen conjuges erunt.* Atque hoc ipsi permittit non modò jus Ecclesiasticum, sed naturale quoque, & Divinum, quia utroque Jure licitum est cavere periculum corporis: ergo à fortiore etiam periculum animæ. Imò tunc non solùm posse, sed etiam obligari utroque Jure ad faciendum divortium, cùm Jure naturæ, & Divino quilibet teneatur vitare periculum peccandi, docent Sanch. *L. 10. disp. 15 n. 5.* Laym. *l. c.* Basilius Pontius *L. 9. c. 22 n. 2.* Filiuc. *tr. 10. c. 10. n 396.* Reginald. *L. 31. n. 314.* quos tamen Palao *l. c.* ita limitat; hoc esse intelligendum, quando conjux hæreticus Catholicum niteretur pervertere, gravissimumque esset periculum assentiendi, aliàs, ait, non videri, Catholicum obligatum esse, ut faciat divortium, cùm nemo teneatur communia pericula peccandi cum gravi suo detrimento fugere; negari autem non potest, Catholico grave esse, se à conjuge separare, ejus cohabitatione, & obsequio carere, & cœlibem vitam agere. Accedit, quòd sæpè ex tali separatione immineat conjugi incontinentiæ periculum: obligandus ergo non est, fugere periculum perversionis non graviter urgens, si ex ejus fuga incidat in periculum grave incontinentiæ.

6. Dubium verò esse potest, an eodem modo permissum sit conjugi divortium instituere, quando à viro hæretico non quidem solicitatur ad eandem hæresin, verùm ad violationem festorum, comestionem carnium diebus ab Ecclesia prohibitis &c.?

Resp. Si ista faciant, petantque mariti

mariti in contemptum Religionis Catholicæ, ut jubeant coquere, secumque comedere carnes ferijs sextis, ipsoque die Paraſcèves, exercere servilem laborem diebus festis, & Dominicis, vel ab auditione Sacri ijsdem diebus abstrahant ex eodem motivo, certum est, conjuges posse ab eis recedere, quia eorum improbæ voluntati acquiescere neutiquam possunt absque vera, & gravi offensa Dei, cùm absque dubio peccet mortaliter, qui paret alteri quidpiam mandanti in contemptum Religionis. Azor *tom. 1. L. 7. c. 7. q. 1. V. Rursus certi juris est.* Suar *tom. 3. in 3. p. S. Th. disp. 88. Sect. 6. Quintum caput excusationis est*: cùm ergo separatio fieri possit à conjuge, qui ad peccatum solicitat, licebit id ipsum in istis circumstantijs, in quibus vera datur solicitatio ad peccatum, quod licitum esse, suprà *num. 3.* diximus. Censentur autem in contemptum Religionis similia peti, vel mandari, quando petuntur, vel mandantur eo fine, ut præceptum Ecclesiæ, tanquam superstitiosum, violetur, vel ut risus ex violatione captetur, vel quia, qui mandat vult videri, esse potiùs obediendum sibi, quàm Ecclesiæ Catholicæ, & ejus Prælatis; vel denique quia in similibus obediendo fit, ut Catholica Religio parvi æstimari incipiat, cùm videant, ipsius scita tam facilè negligi ab illius cultoribus. Contingit verò aliquando, ut similia imperentur, vel prohibeantur à maritis non in contemptum Religionis, sed quia aliquod commodum temporale, aut delectatio sensitiva inde in eos redundat, ut, cùm die Veneris carnes coqui jubent ideo, quòd magis sapiant, quàm pisces, vel parabiliores sint; & tunc certum est, posse aliquando occurrere tales circumstantias, ut uxor non delinquat parendo, quantumvis iniquæ, impiæque petitioni mariti, ut patet ex ijs, quæ DD. tradunt in materia de jejunio, & festorum observatione; item in materia de causis excusantibus ab observatione legum positivarum, in quibus occasionibus, & circumstantijs non obligatur quidem conjux se separare, addit nihilominus Gobat, etiam hîc, quando non ita solicitantur, ut nequeant sine peccato formali obedire, si tamen hæc solicitatio, & inductio ad similia facienda, vel omittenda frequens sit, videri permissum esse divortium. ita dictus Author *in Quinario tr. 5. c. 33. Sect. 2. n. 51.* apud quem plura huc facientia utiliter legi possunt in citata, & sequente Sectione tertia.

7. Ex istis verò non difficulter colliges, dato etiam hoc, quòd Matrimonium Bristani validum fuerit, & consensus in illud absolutus, potuisse tamen eundem licitè à propria uxore

uxore se separare quoad cohabitationem, & torum, vera enim hîc fuit ad ejurandam Catholicam Religionem, & Lutheranæ Sectæ professionem solicitatio, non nuda, & qualiscunque, sed validè armata, & conjuncta cum pessima tractatione, pædore carceris, fame, alijsque gravibus ærumnis, in quibus periculum esse poterat, ne frangeretur denique insontis mariti animus, & ad defectionem pertraheretur, & si hoc quoque abfuisset, sufficere ipsi poterat ad licitè divertendum, quòd fidem sibi datam, & juramento confirmatam perfida uxor non servaverit, ut clarè iterum docet Gobat *cit. loc. n.* 22. cujus verba recito: Ex qua ratione deducas, si Sponsus Catholicus hæreticam Sponsam duxit, cum promissione, aut spe, quòd vellet fieri Catholica, non teneri cum ea habitare, si ea nolit se convertere, nam in tali casu non cessit juri concesso in c. fin. De Hæreticis: ita ille: liberantur verò in dicto c. ab omni obligatione, qua hæreticis tenebantur adstricti.

§. II.

§. II.

De Divortio ob periculum corporis.

CASUS

Vxoris ferreâ, & inauditâ patientiâ ægro Marito servientis.

Clara Cerventa Bernardi Valdauræ coniux, cùm Virgo tenerrima, & formosissima Brugas esset ad sponsum deducta, iam plus quadraginta annos natum, prima nuptiarum nocte crura eius fasciis involuta vidit, deprehenditque, maritum sibi ægrum, & valetudinarium obvenisse. Gallico morbo laborabat, qui aliarum plurium infirmitatum fons, & origo erat, quæ annos integros durabant, eosque etiam plures continuos: verbo, viginti annis nupta vix aliquando virum habuit ab infirmitatibus liberum, sed plerumque gravissimis morbis affectum, ulceribus obsitum, fœtente sanie fluentem, spirans cadaver, cujus alij ipsum anhelitum ad decem passus sustinere non poterant, ipsa suavissimum esse, iurabat. Ipsa lectulo dies, noctesque continuò assidebat, tractabat vulnera, frustra dissuadentibus medicis, ne virum sic contrectaret, aut ad ipsum tam propè accederet. Parabat ipsa sorbitiunculas, pannos, & linteamina pure, & sordibus fœdata

ta mutavit, & mundavit ipsa: arroso ulceribus corpori emplastra ipsa, & medicamina imposuit, & ne deessent necessarij sumptus ad sanandum hominem tot morbis afflictum, ipsa se annulis, torquibus aureis, & pretiosis vestibus lubens spoliavit, donec jam senex ægrotus non tam obijt, quàm abijt ad vitam meliorem, cujus ipsa mortem adeò flevit, acsi juvenem amisisset maritum, formosum, valentem, delicium suum, cujus jacturam ferre non posset. Ludov. Vives De Christiana fœm. L. 2. Laurent. Beyrlinck in Theatro vitæ humanæ Litt. A. fol. 366.

SYNOPSIS.

1. *Licitè fit separatio à conjuge, quando ex ejus cohabitatione imminet corporale periculum, sive ob ejus scelera, sive ob morbum contagiosum.*

2. *Morbus contagiosus tamen, si Matrimonium præcedat, & cognitus fuerit à contrahente, non præbet causam divortij.*

3. *Imò dubium reddi potest ob textum Juris, an lepra quoque superveniens, sufficiat ad separationem?*

4. *Quamcunque non sufficere certum est; sufficit tamen ea, qua manifestum inducit periculum infectionis.*

5. *Aliquando tamen solùm permittitur separatio quoad torum, non etiam quoad cohabitationem.*

6. *Quid sentiendum de morbo Gallico? ubi simul responsio datur pro præsente casu.*

7. *An licita sit separatio à conjuge phthisi laborante?*

8. *Quid*

8. *Quid in furore Conjugis, aut morbo epileptico? & apud quem remanere debeant proles facto divortio ob morbum contagiosum?*

1. POtuisse Claram à suo conjuge separari, nemini dubium esse potest, ut infrà *n. 6.* dicemus, nam sicut, dum animæ saluti spirituali periculum imminet ex conjugis cohabitatione, divortium permissum est, ut casu præcedente ostendimus, ita jure naturæ concessum quoque est, ut fiat à conjuge separatio, quando ex ejus consortio grave corporis damnum meritò timetur, sive id oriatur ex sceleribus conjugis, vitaque flagitiosa, & improba, sive ex morbo contagioso. Ex vi prioris concedunt Sanch. *L.* 10. *de Matr. disp.* 18. *n.* 21. Palao *disp. 3. de Sponsal. pu. 6. §. 9. n. 5.* & Reginald. *L.* 31. *n. 318.* quando vir latrocinijs, aut furtis deditus est, atque incorrigibilis ijs abstinere non vult, & eapropter periclitatur uxor, ac prudenter timet, ne & ipsa criminum socia reputetur, & consentiens furtis, aut latrocinijs viri, ac veluti furum & latronum receptatrix pariter cum viro luat, posse ipsam in istis circumstantijs, si alia via, præter fugam, non suppetat subveniendi huic periculo, viri consortium fugere, ac ab illius cohabitatione & toro discedere, nec enim illius societati adstricta est cum gravi suæ vitæ, & honoris detrimento, in quo consentit etiam Petrus Barbosa *p. 2. n. 29. Rubricæ. ff. Soluto Matrimonio.* Inter morbos, propter quos possit divortium fieri, annumerant AA. hoc quoque, quando conjux evadit furiosus, aut morbo laborat, qui contagiosus sit, quales esse censentur pestis, lepra, morbus Gallicus, phthisis, & alij similes, in quibus adesse queat probabile infectionis periculum. Verùm de hoc posteriore multa sunt, quæ discussione indigent.

2. Ante omnia dicendum est, quando morbus, licèt contagiosus sit, jam ante nuptias cognitus fuit alteri conjugi, teneri tunc, qui sanus est, huic cohabitare, & petenti debitum reddere etiam cum contagionis periculo. ita Sanch *L.* 9. *disp.* 24. *n.* 22. Petrus de Ledesma *q. 64. de Matrim. art. 1. dub. 2. conclus. 2.* Eman. Rodriq. *tom. 1. Summæ c. 242. n. 2.*

n. 2. Bonac. *q.* 4. *De Matr. pa.* 1. *n.* 8. Gobat *in Quinario tr.* 5. *c.* 34. *n.* 59. Ratio est, quia potuit se obligare ad id, & voluit: ergo tenetur. Quòd potuerit, patet ex c. Quoniam. De Conjug. leprof. ubi dicitur: *Si leprosi aliquam, quæ sibi nubere velit, invenerint, liberum est eis, ad Matrimonium convolare.* Quòd verò etiam voluerit se obligare ad cohabitandum, & reddendum debitum, iterum patet, quia non ignorabat, quòd per contractum Matrimonij conjuges obligationem subeant ad reddendum sibi invicem debitum, & cohabitandum: nequijt ergo obtendere ullam ignorantiam illius, quod sponte elegit. Neque excusat eum morbus conjugis, quia sicut per L. Nihil consensui. ff. De Reg. Jur. *non videntur, qui errant, consentire*, ita vice versa consentit, qui non errat, sed novit vitia mercis, quam emit; quemadmodum in alijs quoque contractibus observatur, in his enim si venditor vitium rei patefecit emptori, contractus omnino obligat, non minùs, quàm si res esset absque ullo vitio. Quare qui sic contraxit cum persona, quam morbo contagioso infectam esse novit, sibi periculum infectionis imputare debet, cui se liberè ipse exposuit accipiendo talem conjugem.

3. Magis dubium esse potest, quando vel lepra, vel alius morbus contagiosus non antecessit Matrimonium, sed supervenit, an tunc, qui sanus est, valeat ab infecto divertere propter periculum, in quo versatur? Et quidem ut primò loquamur de lepra, pro parte affirmativa videtur facere, quòd propter infectionis periculum leprosi passim ab humano consortio arceantur, nam & in veteri lege apud Judæos Dei jussu extra castra ejiciebantur *Levit. c.* 13. *& 14.*, & in Lege nova primis statim Ecclesiæ sæculis à communi hominum consortio extra urbes segregabantur. Statutum deinde est *c. 2. De Eccles. ædificand.* ut ipsis Ecclesia cum cœmeterio peculiaris construeretur; imò ne eleemosynam voce petendo aërem infecerent, atque inde contagium timeri posset, factum est teste Gonzalez *in cit. c. n. 2. ad finem*, ut ligneo crepitaculo eandem petere deberent: & quamquam aliàs strictissima sit obligatio clausuræ Monialium, tamen ob supervenientem lepram è monasterio exire ipsis permittitur à S. Pio V. in Constitutione, quæ incipit *Decori, & honestati &c.* ut videre est apud Hyacinthum Donatum *Praxis Regular. tom.* 4. *tr.* 4. *q.* 1. *n.* 2. & Jo. Bapt. Scortiam *in Select. Summor. Pontif. Constit. Epitome* 92. & *theorem.* 228. justissima igitur causa est dicendi, ob eandem infirmitatem unius conjugis, & simile periculum, quod alteri impendet, posse separationem institui à toro, & cohabitatione.

Pro

Pro parte opposita, quòd propter lepram Matrimonio supervenientem conjux, qui sanus est, à leproso separari non possit, expressè statutum habetur c. 2. De Conjug. Leprosor. *Quoniam nemini licet, exceptâ causâ fornicationis, uxorem dimittere, constat, quòd sive mulier leprâ percussa fuerit, sive aliâ gravi infirmitate detenta, non est à viro propterea separanda.* & infrà: *Quòd si virum, sive uxorem leprosum fieri contigerit, & infirmus à sano carnale debitum exigat, generali præcepto Apostoli, quod exigitur, est solvendum, cui præcepto nulla in hoc casu exceptio invenitur.*

4. Inter utramque hanc partem Sententia media tenenda est, ut dicamus, non quamlibet lepram justam causam præbere divortio, nam uxor est socia omnis fortunæ bonæ, & malæ. *L. 1. ff. De Ritu nupt.* & sicut felicitas viri auget felicitatem, & honorem uxoris, *L. Si libertam. C. De Nuptijs*, ita particeps quoque est infortuniorum viri: si igitur morbus ille non ita contagiosus sit, eamque malignitatem contineat, ut immineat probabile periculum infectionis, vel certè admodum leve Medicorum, & peritorum judicio, tenebitur sanus ad cohabitandum, cæteraque obsequia conjugalia, ipsamque etiam debiti redditionem, etiamsi in hoc notabilem aliquem horrorem, atque molestiam persentiscat. Quòd si autem judicio Medicorum ex cohabitatione, & redditione debiti conjugalis sano conjugi magnum immineret contagionis periculum, quale ut plurimùm adest ex lepra illa deterrima, atque fœdissima, quæ totum corpus inficiens, imò ipsa quoque ossa vitians, elephantiasis appellatur, & non contactu tantùm, sed etiam ad distans inficit, tunc neque ad hanc, neque ad illam obligabitur, sed potest plenum divortium instituere, atque ita textum suprà cit. c. 2. De Conjug. Leprof. exponunt Gonzalez, Barbosa, Pirhing, Vivianus, Wiestner, & alij è Canonistis, è Theologis verò idem docent Sanch. *L. 9. disp.* 24. *n.* 17. Bonac. *q.* 4. *De Matr. pu.* 1. *n.* 8. Coninck *disp.* 35. *dub.* 4. *n.* 122. Gobat *l. c. n.* 62. *&c.* Ratio est, quia prudenter præsumi non potest, quòd vel ipsi contrahentes se obligare intenderint, vel ipsum Matrimonium eos obliget ad debiti redditionem, & cohabitationem in talibus circumstantijs, nam rectum ordinem naturæ sequi hîc oportet, in cujus officium Matrimonium est institutum: rectus autem naturæ, & charitatis ordo postulat, ut priùs consulatur incolumitati proprij individui, quàm commodis, & solatijs alienis. Idem dicendum est de horrore, quamvis enim horror, quo à leprosis solemus naturaliter abhorrere, non semper sufficiat ad divortium, si tamen horror accedendi ad conjugem, & ei cohabitandi admodum magnus sit, ac tantus, ut istud sano conjugi moraliter ferè impossibile sit ex indita à

naturâ complexione, profectò nimis rigidum foret, vel ad cohabitandum, vel ad alia officia conjugalia ipsum obligare, quia ad impossibile nemo obligari potest. *c. 6. De Reg. Iur. in 6.* & *L. Impossibilium. 185. ff. eod.* atque huc spectant verba c. 1. De Conjug. leprof. *Si verò ad hoc* (ut scilicet cohabitent) *induci non potuerunt, eis arctiùs injungas, ut uterque altero vivente continentiam servet.*

5. Illud præterea notandum est, quòd, quia sola cohabitatio non semper affert tantum periculum, quantum afferre solet frequens torus (majus enim plerunque, & vix non ordinariè periculum infectionis imminet ex cohabitatione in eodem lecto cum conjuge leproso) ideirco non quoties permittitur separatio quoad torum, permittitur etiam quoad cohabitationem; quapropter rectè discrimen facit Paulus Zacchias *Quæst. Medico Legal l. 9. Tit. 10. q. 1. n. 2. & 3.* inter divortium, & separationem tori; nam priùs totalem, ac integram conjugum à se invicem separationem significat, quoad cohabitationem, & thalamum conjugalem, alterum solam suspensionem usûs Matrimonij: videndum igitur est, an ex judicio Medicorum adsint infirmitates adeò graves, & contagiosæ, quæ dent causam divortio, an minùs graves, quæ dent causam ad solam separationem tori, nam ubi sanus conjux non solùm ex carnali copula cum infirmo, sed etiam ex commoratione in eadem domo periculo infectionis exponitur, habetur justissima causa faciendi divortiũ integrum. Talis est in maligna, & confirmata lepra, in qua non solùm ex prava expiratione infecti conjugis sanus incurrit periculum infectionis, sed etiam ex inquinatione ipsius habitationis, nam putridæ exhalationes indesinenter ab ægrotantis corpore emanantes, ipsis parietibus domûs inhærere solent, teste Paulo Zacchia suprà cit. *q. 4. n. 6.* in his igitur circumstantijs à toro, & cohabitatione conjuges separari possunt: ubi verò tale periculum non imminet ex ipsa cohabitatione, timetur autem si utantur eodem toro, fieri quidem potest quoad torum, non tamen quoad cohabitationem. Gobat *l. c. n. 72.* Sanch *l. 9 disp. 24 n. 29.* qui tamen *num. seq.* adjungit, quando morbus ita contagiosus est, ut salva corporis salute nequeat sanus cum infirmo cohabitare, debere ipsum in vicinia constituere domicilium, ut possit infirmi necessitatibus, quantùm patietur justus metus infectionis, succurrere, quia tametsi à cohabitatione ratione periculi absolvatur, non tamen absolvitur ab alijs obsequijs conjugi leproso exhibendis. Illud præterea notatu dignum observat Sanchez *cit.* loco *n. 19.* testimonio Medicorum ex actu conjugali multò certius periculum imminere viro, accedenti ad mulierem leprâ, aliovè contagioso morbo

bo infectam ; quàm mulieri sanæ accedenti ad virum infectum, atque ideò faciliùs excusandum esse virum à reddendo debito uxori leprosæ, quàm è contrario, ubi uxor sana est, vir autem leprosus.

6. Quamquam verò Navarrus *in Manuali c. 22. n. 22.* absolutè asserat, conjugem à conjuge recedere non posse propter morbum, quem alij Gallicum, alij appellant Neapolitanum, & Aloysius Riccius *in Decisionibus Curiæ Neapolitanæ p. 2. Decis. 65.* de eadem Curia testetur, esse ibi more receptum, ut non permittatur tori separatio ob allegationem morbi Gallici, *quia hodiè*, inquit, *est facillima medela, qua occurri potest præfato morbo* : Nihilominus tamen idem dicendum est de hoc morbo, quod dictum est de lepra ob eandem rationem, videlicet ubi ad eam magnitudinem pervenit, ut totum corpus putridis ulceribus, ac maximè guttur, fauces, & palatum exedentibus ob multam eius malitiam scateat, ubi æger lenta febri simul, præsertim nocturna detinetur, artuumque doloribus indesinenter affligitur, aliisque sævissimis symptomatibus afficitur, quo casu morbus Gallicus leprâ multò gravior, & toleratu difficilior est, dicendum, inquam, justissimam tunc causam esse instituendi divortium. Si autem ad eam gravitatem, ac sævitiem non pervenit, tunc inter minùs graves causas, ob quas torus solummodo separandus sit, connumerandum esse ; in priori enim casu tam ex usu coitûs, quàm ex cohabitatione imminet periculum infectionis sano conjugi ab infecto, ita ut non satis sit, eos quoad torum separari, nisi etiam quoad habitationem sejungantur. ita Paulus Zacchias *l. 9. Quæst. Medico - Legal. Tit. 10. q. 4. n. 9.* Ex quo patet, quàm causam multò justissimam habuerit Clara Cerventa instituendi divortium à cadaveroso hoc suo conjuge, quod tamen ipsa non fecit, ne miserum derelinqueret, pluries devotam neci victimam, quem ipsi non unâ tantùm vice eripuit, & inter vivos servavit indefessa sua solicitudine, & obstupenda charitate. Posse autem conjugem, si ita velit, etiam manere cum conjuge ejusmodi morbis afflicto, & petenti debitum reddere citra peccatum ex affectu, & benevolentia conjugali, docent Sanch. *l. 9. disp. 24. n. 23.* & Joan. Præpositus *in 3. p. S. Th. q. 6. de Matr. dub. 5. n. 41.* quia potest salutem corporis postponere amori conjugali, qua ratione conjuges laudabiliter etiam cum periculo sanitatis, & vitæ assistunt comparti peste, vel simili morbo contagioso laboranti, licèt ad id non teneantur. Et verò propter inexplicabilem hanc charitatem Claram Cerventam singulariter à Deo fuisse protectam ex eo manifestum est, quòd

quòd, ut Historicus refert, nunquam contagiosissimo mariti morbo, nec ulla omnino scabie infecta non modò ipsa fuerit, sed nec ullus liberorum, (plures enim ex eo susceperat) corporibus omnium saniissimis, atque mundissimis; ex quo liquidum sit, (pergit Historicus) quanta sit virtus, quanta sanctitas earum, quæ verè, ac toto pectore maritos, ut congruum est, amant, quamque illis Deus in hac quoque vita præsentem gratiam referat.

7. Hecticam quoque, ac phthisin annumerat causis separationis Aloysius Riccius *in Praxi aurea quotidianar. rerum Ecclesiast. fori*, seu *Variar. Resolut. p.* 1. *Resolut.* 219. Verùm negat id Gobat, receptum esse in nostris regionibus, quamvis non dubitet, quin, ubi periculum ex frequenti congressu imminet, possit negari debitum crebrò petenti. Cæterùm quamvis phthisis non usque adeò gravis sufficientem causam non præbeat faciendo divortio, licèt aliquando sufficiens sit ad tori separationem, negari tamen non potest, esse quandòque adeò pestiferam, tantæque malignitatis, ut teste memorato Zacchia *l. c. n.* 7. & Hieron. Fracastorio *De contag. & Morbis contagios. l.* 2. *c.* 9. ipsas domos, in quibus commorantur, putrido halitu, & abominabili evaporatione phthisici ita coinquinent, ut sanis neque simul habitare, neque illorum habitationes frequentare tutum sit, & tanta est ejus contagij vis, ut aliquando visa sit hæreditaria, ac tanta malignitate insignis, ut interdum usque ad quintam generationem sese propagaverit, personas omnes eodem morbo, ijsdemque symptomatibus associato, eadem ætate, quod multò admirabilius est, absumens. Addit Fracastorius, evenisse, ut vestes, quas phthisici gestavere, sæpè visæ sint post biennium attulisse contagionem: ad hanc ergo gravissimam malignitatem si phthisis pervenerit, causa utique sufficientissima est ad faciendum divortium; secus dicendum de phthisi mitiore, præsertim incipiente, & necdum confirmata. Illud etiam notat Paulus Zacchias *l. 8. Tit.* 1. *q* 10. *n.* 4. quantumvis tantæ malignitatis aliquando sit, ut halitu inficiat, non tamen hoc evenire simplici halitu semel, atque iterum percepto, sed multa, ac longa reiteratione cum persona infecta, nec ita facilè communicari cuicunque subjecto, sed citiùs magis dispositio, & à natura propenso ad prædictum contagium contrahendum. Semper etiam gravius, & evidentius periculum imminet conjugi juniori à seniore, quàm vicissim seniori à juniore, ut idem habet *l.* 3. *Tit.* 3. *q.* 6. *n.* 4. & 24. idque confirmat dicto Hippocratis 5. Aphorism. 9. ubi ait, & cum eodem Galenus: *tabes enim maximè fit in ætatibus ab anno decimo octavo usq; ad trigesimum quintum*: proinde qui grandiores natu sunt, minùs periculi

riculi habent. Ratio autem est, cur juniori magis timendum sit à seniore, quàm vicissim, quia junior magis dispositus est ob vividum calorem, & majorem pororum apertionem ad contrahendum contagium, cùm senior ob mitiorem calorem & pororum occlusionem infectioni, quam à juniore contrahere posset, magis obsistere valeat; quod tamen idem Zacchias in confirmata lepra putat non pari modo procedere, nam hanc, ait, omnibus absolutè tam senioribus, quàm junioribus communicabilem esse.

8. Inter morbos, propter quos separatio conjugibus permittitur, superiùs *num.* 1. etiam recensuimus, quando conjux est *furiosus*, loquendo scilicet de vero, ac proprio furore, & non de simplici amentia. De utroque multa jam diximus *in Sect. præced. q.* 4. *cas.* 1. *n.* 11. Simplex dementia etsi fortassis sufficere quandoque possit ad separandum torum, minimè tamen sufficiens est ad instituendum plenum divortium, ad quod tamen furor præstare potest aliquando sufficientem causam, quia ex furioso conjuge poterit sanus, si simul cohabitare cogatur, reportare interdum notabile damnum, imò etiam vitæ periculum incurrere, quale periculum neutiquam datur in simplici amentia. Quòd si autem furor quoque tantus non sit, ut simile quid timeri debeat, non præbet is justam causam divertendi, sed tenetur sanus cohabitare conjugi, illique ministrare; secùs si graviter periclitetur, & non præcisè ipsi molesta sit cohabitatio, quia prævalet jus propriæ vitæ tuendæ: imò nec opus est, ut incurrat periculum ipsius vitæ, sed sufficit periculum aliorum gravium damnorum. Sanch. *L.* 10. *disp.* 18. *n.* 18. Paulus Zacchias *cit. q.* 4. *n.* 4.

De epilepsia, seu morbo comitiali, aut caduco videri potest, præstare hunc causam sufficientem ad instituendum divortium, nam & per se morbus horrificus est, & qui in alijs facilè communicatur per contagium, cùm sciatur, etiam per solum visum in alios translatum esse, teste Christophoro à Vega apud Paulum Zacchiam *L.* 3. *Tit.* 3. *q.* 5. *n.* 5. præsertim quando gravis est ex Symptomatum gravitate, & eorundem multitudine, frequentia accessionum, & earum longa duratione, & ijs, quæ ab accessione relinquuntur. Verùm prædictus Zacchias *lib. & Tit. cit. q.* 6. *n.* 4. negat, epilepsiam esse justam causam, ut propterea conjuges possint separari, quia licèt periculum aliquando sit ab hoc morbo, id tamen evidens non est, sed admodum incertum, cùm, licèt subinde hoc eveniat, plerumque tamen non soleat per contagium communicari ijs, qui in consortio talis infirmi com-

commorantur. Id verum est, faciliùs communicari filijs, & alijs descendentibus, quia morbus hæreditarius est; sed neque ob hoc ad faciendam separationem sufficit, quòd epilepticus interdum epilepticum generet, quia hoc quoque de futuris contingentibus est, quod licèt aliquando, non tamen ordinatiè, aut necessariò evenit, neque per hoc irrogatur proli injuria, sed ea potiùs afficitur maximo beneficio, ut ait Sanch. *L. 9. disp. 24. n. 25.* & cum ipso Bonacina *q. 4. De Matr. p. 1. n. 9.* dum vitam consequitur ex concubitu cum epileptico habito, meliùs siquidem ipsi est, hoc morbo affectum, vel etiam leprosum vivere, quàm omnino non esse.

Ex occasione prædictorum addo pro coronide, quando conjuges seorsim habitant propter morbum alterius contagiosum, proles debere educari apud eum, qui sanus est, ne inficiantur. Sanch. *disp. 24. cit. n. 35.* Sylvest. *V. Lepra q. 3.* Armilla *eod. Tit. n. 3.*

§. III.

§. III.

De Divortio ob sævitiem coniugis.

CASUS

Nova Xantippes.

Alforannus, & Herminia conjuges, ijque non de plebe, pluribus annis inter meras discordias cohabitarunt: dubium est, an illi magis, an isti culpa tribuenda sit. Calumniæ, atque convitia ultrò, citroque jactabantur quotidiè, uxore cum fœnore in virum refundente, quibus ab ipso impetebatur, nam erat linguæ dicacis fœmina, & quæ loquente viro sibi probro duxerat silere. Gravior tempestas plerunque incubuit, quando vir potui deditus, domum temulentus, quod sæpè eveniebat, & vino gravis rediit, tunc enim intra verba non stetit, sed ipsis accesserunt verbera, quoties jubenti aliquid marito ipsa obloqui ausa est; remque malè cum viro ipsi cessisse, sequentibus diebus è vultu legi potuit, & relictis pugnorum vestigiis, oculisque liventibus. Non rarò nocte concubiâ domo ejectæ sub Dio pernoctandum fuerat, aut si in ædes reversa esset, vitæ periculum subeundum, nisi vicini cujuspiam intercessio, cui

Alforannus

Alforannus multùm deferre solitus est, si minùs pacem, saltem inducias impetrasset. Nacta tamen est denique Herminia bellam tot sibi illatas injurias ulciscendi occasionem; nam cùm ex morbo, nescio quo, malè haberet maritus, opus eidem fuit, Medicorum judicio balneo uti, vaporario illo, sive sudatorio, ubi totum corpus velut ergastulo includitur, capite solo prostante. Hanc à propitia fortunâ sibi oblatam rata occasionem uxor læta arripit; exultans ad Maritum advolat, convitia, verbera, pessimam tractationem ipsi exprobrat, & cùm defendere se ipse non posset, nam pessuli foris obducti erant, quidquid mordacium verborum olim in suum Socratem Xantippe poterat, in Maritum velut captivum exonerat. In hoc verò illam adhuc superavit, quòd non jam aquam in eundem effuderit, verùm sonantibus colaphis eundem liberalissimè depalmaverit, usque dum hic sustinendo, & ipsa impingendo contraxit lassitudinem, nihil morata ipsius vociferationes, blasphemias, minas, imprecationes, ac demum etiam preces, perrexit illa strenuè, donec se probè ulta, è conspectu proripuit, atque sic eum fabulam dedit toti urbi.

Q. An uxor ista, an etiam Maritus habuerit causam sufficientem instituendi divortium?

SYNOPSIS.

1. *Sævitia conjugis ex Jure naturali, & Ecclesiastico tribuit jus divertendi.*

2. *Quanta debeat ea esse, ut possit institui divortium?*

3. *An sicut uxor potest à Marito recedere propter illius sævitiem, ita vir possit divertere ab uxore, quando hæc ejus vitæ insidiatur?*

4. *An*,

4. *An, & quando verbera à Marito inflicta uxori præbeant causam divortij?*

5. *Ob percussionem merè præteritam, etiam atrocem, non datur divortium, nisi timeatur simile malum in futurum.*

6. *Statuitur, quid judicandum sit de præsente casu?*

7 *Proponuntur adhuc aliqua dubia ad hanc materiam pertinentia, videlicet, an ob sævitiam conjugis possit divortium fieri propria authoritate?*

8. *An eidem divortio locus sit, quando vir concubinam habet, & quando non ipse, sed Parentes ipsius in uxorem sæviunt?*

9. *An facto divortio maritus teneatur uxori dare alimenta, & apud quem educandi sint liberi?*

1. COnjuges affero in præsente casu, quorum utrumque bene novi; novi etiam quàm optimè virum, qui turbato conjugio frequenter suam malaciam reddidit. Novus omninino hic casus non est, quia jam ante plures annos uterque conjux inter vivos esse desijt, novus tamen dici poterit, quia identidem innovatur, atque inde nova exurgunt dubia, an tanta sit hujus, vel illius è conjugibus sævities, quæ possit divortio locum dare? Posse autem propter sævitiam conjuges ab invicem separari, perspicuum, certumque est, nam id utrumque Jus, Natule, & Canonicum permittit; siquidem Jus naturale unicuique concedit facultatem vitandi grave malum, nec obligat contractus Matrimonij ad cohabitationem cum magno gravis damni periculo, neque etiam censendus est conjux habuisse unquam intentionem, neque habere debuit, cohabitandi conjugi sævo, & crudeli, à quo timere deberet grave nocumentum: igitur cùm ex Jure naturæ hoc habeatur, ut actus agentium ultra eorundem intentionem non extendantur, ut indicatur *in L. Non omnis. ff. De Reb. credit. si cert. pet.* patet

patet, ex Jure naturæ permissum esse divertere conjugibus, quoties ex unius sævitia alteri impendet grave periculum. Quod Jure Canonico quoque confirmatur, quippe id ipsum clarè deciditur in *c. Ex transmissa, & c. Litteras. De Restit. Spoliat.* Quare id nobis modò investigandum est, quænam censenda sit sævitia ad hoc sufficiens, ut possit conjugi præbere causam ad instituendum divortium?

2. Certum est, non qualemcunque unius conjugis asperitatem satis esse, ut propter eam ad divortium alteri transire liceat; nec satis est malum quodcunque, quod forsan à conjuge timeri potest, sed malum, quod timetur, debet esse grave, ac tale, cujus metus cadere valeat in constantem, ac prudentem virum, considerata tamen qualitate personæ, quia nempe in muliere, quæ sexûs, & ingenij imbecillioris est, semper minor metus sufficit, quàm in viro, ut notat Glossa *in c. Cùm locum. De Sponsal. V. Metus.* Ratio verò est, cur non sufficiat cujuscunque mali timor, quia divortium instituere est res gravissima, unde requiritur causa gravis, quæ non habetur, ubi timetur leve malum, aut qualiscunque molestia, secùs enim daretur ansa passim divertendi, cùm vix sit reperire aliquod conjugium usque adeò tranquillum, & pacatum, in quo non aliquando exurgant leviores saltem aliquæ discordiæ, quæ secum afferant aliquam molestiam. Addo, in Jure quoque timorem levis mali non attendi, ut patet ex *L. Metum accipiendum. ff. Quod metûs causâ*: ut ergo justa causa habeatur, ob quam à conjuge conjux separari valeat, tanta debet in altero esse sævitia, ut grave malum inde meritò timeatur imminere conjugi, quod facilè vitari nequeat, nisi facto divortio. Numerantur verò inter mala illa non levia, si v. g. maritus odio fatali consortem suam persequatur, ejusque vitæ ferro, veneno &c. insidietur, mortem, vel mutilationem minitetur, quamvis enim solæ minæ, quæ in futurum intentantur, ordinariè non sufficiant ad faciendum divortium, si tamen ex alijs circumstantijs, aut præteritis effectibus constet, solere virum minas suas exequi, censetur adesse probabile periculum gravis mali, nam ex præteritis præsumi potest, quid sperandum, timendumvé sit circa futura. *Argument. c. Mandata. De Præsumpt.* Justam etiam divortij causam præbent graves, atque frequentes discordiæ, ac rixæ, quippe sic nimis molesta redditur cohabitatio conjugi innocenti, nam grave utique est, debere semper cum illo vivere, quem tibi offensum habeas, & in perpetuis jurgijs eidem commorari. Sanchez *L. 10. disp. 18. n. 11.* Laym. *L. 5. tr. 10. p. 3. c. 6. n. 17.* Pirhing *n. 61.*

De

De Divort. Unde præsertim respectu nobilium censet P. Jacobus Wex *in Ariadne Carolino-Canon. p. 4. Decade 4. cas. 8. n. 13.* sufficere posse etiam contumelias, gravesque calumnias à marito frequenter conjectas in uxorem, si inde exurgant graves discordiæ, ac jurgia, quando hæc nimis frequenter, & quasi assiduè imminent: hanc tamen respectu plebejarum causam sufficientem esse negat Gobat *in Quinario tr. 5. c. 34. n. 14.* neque admissum iri asserit in tribunali Ecclesiastico, quæ omnia paucis comprehenduntur in suprà cit. c. Ad litteras, De Restitut. spoliat. ubi ad finem dicitur, mulierem à viro divertentem ei restituendam esse, *nisi tanta sit viri sævitia, ut mulieri trepidanti non possit sufficiens securitas provideri;* quo casu *non solùm non debet ei restitui, sed ab eo potiùs amoveri*, quibus similia habentur etiam in c. Ex transmissa, eod. tit.

3. Cæterùm ex his citatis textibus dubium moveri potest, an ob sævitiem uxoris Marito quoque liceat ab eadem divertere, quemadmodum uxori permissum est à viro recedere ob illius sævitiam, si quidem in dictis textibus, & in *c. 1. Ut lite non contest.* in quibus divortij ex causa sævitiæ mentio fit, solùm conceditur istud uxori à viro sibi timenti, at de marito nihil tale dicitur, sed potiùs videtur, contrarium esse decisum à Nicolao I. in *c.* Quidquid. 32. q. 5. *Quidquid mulier tua contra te cogitaverit, aut fecerit, non est, exceptâ fornicationis causâ, reijcienda*, unde Glossa quoque *in c. Quæsivit. De Divortijs. V. Velalio*, negat meritò, hoc esse licitum, etiamsi uxor viro suo mortem machinetur. Neque hîc dici potest, uxorem & maritum esse correlativa, proinde quod dispositum est in Jure de uno, censeri quoque de altero dispositum *L. fin. C. De indicta viduit.* nam hoc solummodo tunc locum habet, quando eadem utriusque correlativi ratio est, ut probat Euerardus in suis topicis, *loco à Correlativis, n. 8.* & Barbosa *in locis commun. Argument. Juris. loc. 29. n. 2.* at non est eadem, sed valde diversa ratio mariti, & uxoris; hæc enim nequit coërcere virum, eumque punire, quæ tamen potestas concessa est viro in uxorem, cujus ipse caput est, ipsa autem viro subjecta *c. Fœminæ. 30. q. 5. c. Est ordo.* & *c. Cùm caput. 33. q. 5.* ex eo igitur, quòd uxor possit à marito divertere propter illius sævitiam, non sequitur, id ipsum dispositum esse etiam de marito.

Verùm meliore ratione contrarium fundatum est, atque ideo absque dubio dicendum, id ipsum permitti etiam marito, quando mortem ipsi machinatur uxor, & is compescere aliter illam nequit, sibique adversùs illius insidias consulere, nisi ab ea se separando ita expressè Sanchez *L. 10. disp. 18. n. 8.* Basilius Pontius *L. 9 c. 23. n. 8.* Palao *disp. 3. De Sponsal pu. 6. §. 9. n. 6.*

Petrus de Ledesma q. 62. *de Matrim. art.* 1. *dub.* 4 Petrus Barbosa *in Rubric. ff. Soluto Matrim. p.* 2. *n.* 23. Gobat *in Quinario l. c. n.* 21. Wiestner *n.* 103. *De Divortijs.* Ratio est, quia Jus naturale cuivis concedit facultatem vitandi mortis periculum, neque contractus Matrimonij obligat ad cohabitationem cum tanto vitæ discrimine, quæ ratio non minùs militat pro viro, quàm pro uxore; nec voluit in suo canone suprà citato Nicolaus I. hunc casum comprehendere, quando cohabitatio cum uxore conjuncta est cum probabili vitæ periculo, nam cùm Jus naturale cuilibet permittat, ut contra ejusmodi insidias se se tueri possit, noluit Pontifex, imò nec potuit huic juri derogare. Quòd autem citati canones de sola uxore, & non de Marito loquantur, ex eo est, quia frequentior esse solet viri sævitia in uxorem, rara autem sævitia uxoris in virum: igitur quia istud est frequens, ut vir in uxorem, hoc autem valde rarum, ut è converso uxor sævitiam exerceat in maritum, idcirco hac tacitâ, solius sævitiæ, quæ in maritis est, Jura meminerunt; verba autem posita in lege gratiâ frequentioris usûs nec eam limitant, nec in aljs dispositionem mutant, ut exponit Glossa *in Clement.* 1. *V. Præsidentes. De Rescriptis.* cum Sanch. *l. c. & L. 6. disp.* 19. *n.* 10.

4 An autem verbera inflicta, vel etiamnum timenda à marito justam uxori causam præbeant divertendi, litem aliquando movit inter AA. Petrus Barbosa *in Rubric. ff Soluto Matrim. pu.* 2. *n* 31. *& 32.* ac alij quidam apud Sanchez *l. c. n.* 15. tunc solùm permittunt hoc uxori, quando ex verberationis atrocitate timetur probabiliter mortis periculum, aut quando propter verbera contracta est inimicitia capitalis inter conjuges, quo casu idem periculum probabiliter timeri potest; hoc verò si non adsit, negant, divortio locum esse. Verùm ista Sententia nimis arctos limites uxoribus ponit: meliùs dicitur, non quamlibet quidem verberum inflictionem justam divortio causam præbere, justè tamen à marito uxorem recedere ob excessivam, & immoderatam verberationem, etsi mortis periculum inde non immineat. Ratio est, quia cùm vir sit caput uxoris, ejusque Superior, & quasi Magister, id ipsum concessum est viro, quod à Jure Magistro conceditur erga discipulum: huic autem *L. Sed & si. §. ult. ff. Ad leg. Aquil.* permittitur, ut levi castigatione puniat, quem docet: idipsum igitur Marito licitum est, ut uxorem castiget levi, ac moderata punitione, quæ non tam pœnam, quàm correctionem spectet. Quia igitur moderata, ac levis verberatio domestica castigationis limites non excedit, eâque etiam ingenui puniri possunt, non est, cur viro denegetur jus verberandi uxorem, servatâ moderatione, atque hinc quando

do levis est verberatio, & ex urgenti causa, manifestum est, non licere uxori divertere. Imò etiam quando inflicta sunt verbera, levia tamen, absque ulla causa, adhuc non apparet, qua ratione justam divortij causam præbeat hæc verberatio, nam quamvis vir injustè tunc egerit, non tamen hæc castigatio tanti momenti est, ut possit sævitia dici, nec timor levium verberum cadit in virum constantem. ita Sanch. *l. c. n.* 16. Palao *disp. 3. de Matr. pu. 5. §. 3. n. 2.* Bonac. *in 4. Præcept. Decal. disp. 5. q. unic. pu. 7. n. 2.* Sayrus in *Clavi Regia l. 7. c. 7. n. 8.* Gobat *in Quinario tr. 5. c 29 n. 9.* & passim alij Theologi, ac Canonistæ. At verò quando verberatio gravis, & immoderata est, quæ limites correctionis marito concessæ excedat, justam uxor causam habet instituendi à viro divortium, quia ejusmodi atrox, & sæva castigatio nuspiam viro concessa est, sed prudens, & moderata, etsi enim uxor viro subdita sit, est tamen interim socia, & adjutrix domesticæ administrationis, atque ideo quodammodo par, quam proinde tractare debet ut sociam affectu maritali, non ut mancipium. Neque refert, quòd ea graviter deliquerit, quia acris castigatio, si eam delicti gravitas postulet, judici relinquenda est, cujus est juridicam, & delicto condignam pœnam inferre. ita præter citatos Layman *l. 5. tr. 10. p 3. c. 2. n 6.* & *c. 7. n. 17.* Gonzal. *in c. 1. De Divortijs n. 2.* Imò quantumvis ipsa causam dederit suâ culpâ ad ejusmodi atrocem verberationem, gaudebit tamen jure divertendi. Sanch. *l. c. n. 5* Coninck *disp. 35. dub. 4. n 23.* Dicastillo *disp. 10. de Matr. dub. 5. n. 66.* Pirhing *n. 61. De Divortijs.*

Quænam autem censenda sit verberatio atrox, rectè docent Palao, & Layman. *ll. cc.* potissimùm esse desumendum ex qualitate, & conditione uxoris, nam humilis, & plebeja graviùs puniri potest, quàm nobilis: universim tamen præter eam, quæ cum mortis periculo, mutilatione membri, aut vulneratione conjuncta est, sæva videtur esse illa, qua uxor fuste percutitur, in terram projicitur, pedibus calcatur, ita acriter accipitur, ut teneatur aliquot dies lecto decumbere, sanguinem spuere, vel si secutus sit ex percussione abortus &c. quòd si tamen mulier plebeja merobibula, seu ebriosa, vel nolens vitare suspecta consortia, post leviorem pœnam sine effectu illatam, fuste vapulet à marito, ut biduo, triduóve duret verberum aliquis sensus, non multùm reprehendendos esse maritos, opinatur Gobat *l. cit. c. 29. n. 18.* Cædere alapis uxorem sævitiæ arguit memoratus Palao: sed in plebeis hoc parùm attendi arbitror, etsi per aliquot dies vultum livore notatum circumferant, quod tamen in conjuge nobili gravius apprehenditur, quia si uxor Matrona gravis sit, & ingenua, quæque familiam

miliam bene administret, inter gravia mala numerare potest, & quæ sævitiam redoleant, si sæpiùs absque causa, etsi non graviter, verberetur, ut tenet Gobat *c.* 34. *n.* 11. : igitur grave quoque censebitur, & quod ad separationem valeat ansam dare, cædi alapis conjugem nobilem, vel Baronissam, aut Comitem, saltem si istud sæpiùs eveniat, cùm nihil ferè sibi probrosius Nobilitas ducat, quàm cædi alapis, & nimis graviter hæc pœna repugnet affectui conjugali. Gravem quoque, & illicitam percussionem judicat Gobat *c.* 29. *n.* 17. cum Palao, atque ideo peccati morralis damnant maritum, qui uxorem cædit flagellis, etiamsi ea verberatio in suo genere levis sit, ac moderata, eò quòd sit servorum propria, & ingenuis non nisi in minore ætate inferri soleat.

5. Etsi verò verberatio atrox justam divortio causam præbeat, ut modò dictum est, hoc nihilominus ita limitant Sanch. *l. c. n.* 16. Gobat *c.* 34. *n.* 13. *&* 28. Palao *disp.* 3. *De sponsal. pu.* 6. §. 9. *n.* 7. Laym. *l. c. n.* 17. Wiestner &c. verberationem merè præteritam, quantumcunque sævam, & atrocem, non facere jus divortij, nisi præbeat justam causam malum simile etiam in futurum metuendi. Hinc si maritus præter consuetudinem semel uxorem verberaverit crudeliùs, quàm par erat, ex planè insolito motu iræ, vel perturbatione, & rationabilis timor non habetur, ne simili œstro correptus talem sævitiam iterum exerceat, non potest propterea uxor à marito divertere, nam, ut taceam, ex unica, & inoptinata, etiam multùm excessiva, verberatione, sævitiam non concludi, cùm ea assiduitatem, aut saltem ad grave malum inferendum propensionem, & proclivitatem quandam exposcere videatur, ut inquam istud taceam, unicam talem immoderatam verberationem præteritam sufficientem causam divortij non esse, clarè colligi potest ex suprà cit. *c. Literas, & c. Ex transmissa. De Restit spoliat.* nam si sævitia merè præterita sufficeret ad divortium, uxor, quæ maritum deseruit ob sævitiam, non juberetur ibi, præstitâ sibi cautione futuræ incolumitatis, ad maritum redire : ergo damnum illatum non præbet causam divertendi, nisi inde sumatur præsumptio sufficiens, simile malum rursus esse inferendum, atque ita tota causa divortij ex solo damni futuri timore proficiscitur, & ubi metus iste deficit, ibi divortium nullo modo permittitur. Quòd si verò in futurum aliquid tale metuendum est, tunc enim verò habet uxor causam justam, atque sufficientem divertendi, etiamsi tantùm semel se graviter verberatum iri sciat, vel probabiliter præsumere queat. Gobat *cit. c.* 34. *n.* 12. nam etiam unica gravis verberatio grave malum est, & AA. non requirunt multiplicem verberationem,

beratione, licèt Laymannus *l. c. n.* 27. loquatur de sæpius repetenda.

6. Quæres modò, quodnam igitur circa præsentem casum ferendum sit judicium? Anne Herminia potuerit jure ab Alforanno, an verò etiam ipse propter verbera, quibus uxor sudantem in balneo deterserit, divertere ab Herminia? Hanc quod attinet, potuisse ipsam divortium instituere, ex præcedentibus satis apertum est, nam verè exercuit maritus erga ipsam sævitiem, potuitque meritò annumerari ijs, quos ipse Pontifex Alexander III. *c.* 1. *De his, quæ vi &c.* tyrannos nuncupat. Tales enim revera sunt ij non tam mariti, quàm carnifices, qui pugnis, fustibus, & quid quid primò manibus furentium occurrit, in miseras uxores continuò desæviunt, ut vix aliquando has videre detur sine vibicibus, aut liventibus oculis, quæ sunt patentia testimonia, quàm feram bestiam omni humanitate, & ratione carentem loco mariti domi alant, cujus ferociam diu, noctuque timere debeant, ita ut ijs nunquam liceat sine metu, & extra periculum esse. De Alforanno autem videtur idem ferè dici posse, quod in casu non multùm absimili respondet Gobat *tr.* 10. *n.* 720. ubi proponit conjugem quampiam persæpè indignissimis modis habitam à marito, ut tandem hunc etiam invitum curaret, decumbentis ex podagra pedes, manusque tamdiu cæcidisse bacillo, donec Maritus per omnia sancta juraret, se æternùm abstenturum manus ab illa; & tum ad quæstionem, an, si Maritus meritò formidâsset imposterum aliquid ejusmodi, habuisset jus separandi se à sua? ita respondet: Si prudenter potuit timere imposterum eam sanè cruciabilem simul, & probrosam molestiam illatum iri sibi innocenti ab uxore, utique licebat implorare opem Magistratûs Ecclesiastici; si autem solùm timuit, ne, si ipsemet rediret ad ingenium, rursum experiretur tam immites manus conjugis, putat dictus Author, dici tunc ipsi potuisse: *damnum, quod quis suâ culpâ sentit, sibi debet, non alijs, imputare* De Alforanno nostro ita ego censeo, eum nec potuisse ob hoc Herminiæ factum ab eadem recedere, neque in tribunali Ecclesiastico fuisse audiendum, si separationem postulâsset, nam & facinus unicum est, quod ausa fuit facere Herminia; sævitia autem, quæ divortio causam præbeat, ab uno facto non habetur, ut paulò antè dixi in num. præcedente, nec eidem ipse periculo subjectus est, cui podagrâ laborans in altero casu exponebatur, nam redeunte per suas periodos articulari morbo, & notas pedicas iterum injiciente, etsi prior vexatio agno mansuetiorem effecerit, eandem tamen, iterum timere debuit, ne læta priore

successu

ſucceſſu uxor repeteret, ſi ſimilem ipſe, ut olim Socrates, nactus eſt; ut verò idem vaporarium Alforannus iterum ſubiret, nihil erat, quod ad hoc ipſum cogeret: aut ſi infirmo hocce remedio opus erat, præcavere facilè potuit, ne denuò uxor accederet, & eodem modo ſudorem abſtergeret. At ſi, reverſus ipſe ad ſuum genium, perrexerit, ut antè, in miſeram uxorem deſævire, mirum non eſt, ſi & ipſa eadem arma rurſum arripuerit eaque iterum egerit, quæ vel putaverit, ad ſuam defenſionem eſſe profutura, quam Jus Naturæ ſingulis permittit, vel ad injuriarum toties ſibi illatarum commenſuratam ultionem accommodata eſſe crediderit. Recordari nempe debuerat Alforannus, quod dicit Juvenalis Satyrâ 13. & experientia probat:

- - - - continuò ſic collige, quòd vindictâ
Nemo magìs gaudet, quàm fœmina,

Atque ita ſibi imputare debuit, quòd fero agendi modo uxorem in ſe efferaverit, riſu dignior, quàm commiſeratione.

7. Superſunt modò adhuc aliqua dubia, quæ circa hanc materiam merentur examinari, ac primò quidem, an ob ſævitiam conjugis liceat divortium facere propriâ authoritate? Negativam abſolutè tenet König *n.* 14. *De Divortijs*, ubi ait, certiſſimum eſſe, conjuges propriâ authoritate divortium facere non poſſe, eo quòd nemo poſſit in ſua cauſa ſibi jus dicere, excipit tamen hæreſin propter *c. De illa. 6. De Divort.* ubi docetur, ob hæreſin, in quam lapſus eſt maritus, poſſe uxorem propria authoritate illum dimittere propter inſtans periculum perverſionis. Sed dicendum, in praxi quidem ſemper ſuadendum, imò plerunque eſſe neceſſarium, ut imploretur ad hoc Iudicis Eccleſiaſtici ſententia, ut, ſicut per poteſtatem Eccleſiaſticam conjuncti fuerè conjuges, ita per eandem ſeparentur, per quod evitabuntur plurima ſcandala, quæ aliàs pronum eſt ex ſeparatione conjugum oriri; tum ut conſtare poſſit, an aliter fortaſſis ſub certis cautionibus proſpici valeat ſecuritati innocentis. Si verò eſſet in mora periculum, quod in caſu ſævitiæ frequenter eſſe ſolet, aut facilis acceſſus ad Iudicem haberi nequeat, non eſt vertendum vitio conjugi, ſi, quando ſævitia mariti notoria eſt, atque ideo ceſſat ſcandalum, ad aliquod tempus propria authoritate à ſæviente recedat, niſi ab eo idonea cautio de non offendendo præſtetur, ita Sanch. *l.* 10. *diſp.* 18. *n.* 3. Filliuc. *tr.* 10. *p.* 1. *c.* 10. *q.* 3. *n.* 402. Reginald. *l.* 31. *n.* 316. Baſil. Pontius *l.* 9. *c.* 23. *n.* 7. Palao *diſp.* 3. *De ſponſal. pu.* 6. §. 9. *n.* 6. Laym. *l. c. n.* 18. Gobat *tr.* 10. *caſ.* 20. *n.* 718. & *in Quinario tr.* 5. *c.* 34. *n.* 38. Barboſa *in Votis Deciſivis. L.* 1. *Vot.* 9. *n.* 8. Pirhing *n.* 62. *De Divortijs.* Engl *n.* 23.

n. 23. eod. Tit. Neque contrarium hîc probat argumentum, quo utitur König, cùm conjux recedens à conjuge propria authoritate, quando sævitia moram non patitur, non ipsa sibi jus dicat, sed jure utatur, quod sibi à natura concessum est. Dixi autem *ad aliquod tempus*, quia divortium hoc etiam à Judice Ecclesiastico non solet concedi in perpetuum, nisi fortè per accidens, quando causa illius, videlicet sævitia, censetur semper duratura, nec ulla cautione creditur securitati conjugis sufficienter posse prospici, atque adeò penitus desperatur de cautione, & securitate, tunc enim, stante periculo, nec debet, neque potest compelli uxor ad cohabitandum marito. At verò quando cessavit sævitia, & in Marito secuta est emendatio, vel data cautione videtur sufficienter esse conjugi prospectum, cohabitatio separata rursus restaurari debet, quia præstita sufficiente cautione desinit metus esse probabilis, & prudens: ergo non subest causa divertendi. *c. Literas c. ex Transmissa. De Restitut. spoliat.* Porrò hæc cautio, quæ ordinariè exigenda est, quoties probabile periculum offensionis imminet, præstanda est regulariter per pignora, aut fidejussores, ut mulier in eventum læsionis habeat, unde satisfactionem, etiam pecuniariam propter injuriam exigere possit. Si autem conjux ob inopiam pignora, aut fidejussores habere nequeat, illius juramentum pro cautione acceptatur, dummodo talis persona sit, ut juramento ipsius, vel alij cautioni verisimiliter credi possit. *Authent. Generaliter. C. De Episc. & Cleric.* Quin imò universim, si vir est cæteroquin bonæ vitæ, sufficiet, ut præstet cautionem juratoriam, tametsi pignoratitiam, vel fidejussoriam præstare posset, quia sic meritò præsumi de ipso potest, majorem timorem habiturum violandi juramentum, quàm aliam quamlibet cautionem. Palao *l. c. n. 11.* Bonac. *q. 4. De Matr. pu. 5. n. 25.* At verò quando odium inter conjuges est capitale, rectè notat Sanch. *l. c. n. 33.* parùm fidei habendum esse cautioni, utpote quæ tunc solet infirma, & fragilis esse, cùm cautio malevolum animum non mutet. §. *Novissimè 12. Instit. De suspect. Tutor.* Verum nihilominus est, virum etiam post præstitam cautionem adhuc posse moderatè verberibus uxorem castigare, sicut antea licitè poterat, quia in tali punitione nulla est atrocitas, nec consentaneum est, ut sinat Maritus uxorem omnino impunè delinquere. Bonac. & Reginald. *ll. cc.*

8. Secundò dubitatur, an possit uxor à marito discedere, quando is domi concubinam habet, vel quando non quidem ipse, sed Parentes Mariti in uxorem sævitiem exercent?

Resp. ad primum affirmativè, sive

sive domi concubinam retineat, sive alibi extra domum, quia non bene conveniunt uxor, & concubina, semperque metuendum est, ne hæc illius vitæ insidietur, atque ipse etiam maritus in tali casu facilè movetur ad pessimè tractandam uxorem, fierique vix potest, ut ejusmodi concubinatus non sit causa per petuæ discordiæ inter conjuges, & molestissimæ cohabitationis. Duplex igitur jus habet uxor, quando ipsa innocens est, deserendi in tali casu maritum, & quia adulter est, & quia sævus est. At si fortassis ipsa quoque commisit adulterium, quamvis tunc ob factam compensationem delictorum non liceret ipsi ratione adulterij, in quod maritus prolapsus est, ab eodem discedere, hoc tamen ipsi adhuc integrum est ratione sævitiæ futuræ, quam probabiliter potest præsumere ex retentione concubinæ: potest itaque uxor etiam tunc à viro recedere, neque tenetur ad eundem redire, donec is dederit sufficientem cautionem pignoratitiam, aut fidejussoriam, vel saltem juratoriam expellendi concubinam, illamque non recipiendi in futurum. Sanch. *l. c, n.* 20 Palao *n. 8.* Bonac. *n. 25.* Gobat *in Quinario tr. 5. c. 34. n. 32. & seqq.*

Ad alterum eadem responsio est, nimirum quando Parentes Mariti ea mala irrogant nurui, quæ, si à Marito impenderent, uxori jus præberent ad separationem, tunc sanè potest uxor à marito discedere, ut colligitur ex verbis sæpè citati c. Ex transmissa. De Restit. spoliat. *custodienda committatur in loco, ubi vir, vel Parentes ejus mulieri nullam possint violentiam inferre.* Sed hoc intellige, quando vir in culpa est illius sævitiæ, & negligit hæc mala impedire, cùm possit, & deberet, veluti si uxorem cum eo periculo retinet in Parentum domo, vel Parentes in suas ipse ædes assumpsit. Si hoc: debet eosdem domo pellere, si pergant uxori ita molesti esse, quia quoad cohabitationem debet vir magis diligere uxorem, quàm Parentes, ut probat S. Thomas 2. 2. *q. 26 art.* 11. Atque idem dicendum est, si ista fiant, quia Parentes domum filij frequenter adeunt; si inde hoc periculum uxori immineat, debet Maritus præcavere, ne suam domum ampliùs frequentent. Si verò alterum sit, videlicet, si ista eveniant, quia vir cum uxore sua in domo Parentum habitat, tunc debet sibi, & uxori alios lares constituere, juxta illud Geneseos 2. *relinquet homo patrem suum, & Matrem, & adhærebit uxori suæ.* Sanch. *cit. n* 23. Gobat *l. c. n.* 15. Jac. de Graffijs *p.* 1. *Decisionum L.* 2. *c.* 84 *n.* 3. Barbosa *in cit. c. Ex transmissa. n. 7.*

9. Postremò denique dubitatur, an facto ob viri sævitiam divortio tenea-

teneatur Maritus uxori præstare alimenta, & penes quem educandi sint liberi?

Respondeo ad primum, si de sævitia Mariti sufficienter constet ex una parte, & ex altera de innocentia uxoris, atque adeò quando is causam dedit divortio, tenetur Maritus uxorem justè separatam alere vel restituere dotem, unde ali possit, esto, nullum commodum, aut obsequium accipiat tunc ab uxore Sanch. *L.* 10. *disp.* 4. *n.* 22. Palao *disp.* 3. *de Sponsal.* §. 2. *n.* 3. Reginald. *L.* 20. *n.* 48. Bonac. *in* 4. *præcept. Decal. disp.* 6. *q. unic. pu.* 7. *n.* 3. Gibat *in Quinario tr.* 5. *c.* 39. *n.* 1. Ratio est, quia Marito incumbit per se obligatio alendæ uxoris, ut in præcedentibus dictum est, ab hac autem obligatione non liberatur per id, quòd ab uxore non accipiat ullum obsequium, nam istud tunc non uxoris, sed viri culpæ tribuendum est juxta Regulam Juris 86. in 6. quæ dicit: *damnum, quod quis suâ culpâ sentit, sibi debet, non alijs imputare* Observat tamen circa hoc Bonacina *ibid. n.* 4. cum Sanch. *n.* 24. si uxor, quæ ob sævitiam mariti se separavit, redire renuat ad eundem, postquam maritus judicio viri prudentis sufficientem cautionem præstitit, qua ejus incolumitati consulatur, non obligari ipsum ex tunc extra ejus consortium existenti alimenta submnistrare, quia tunc uxor suâ culpâ dicitur abesse, sicut si recessisset à viro ob moderatam castigationem, cùm enim viro permissum sit uxorem moderatè corrigere, censetur uxor suâ culpâ abesse.

Ad secundum respondeo. Henriquez quidem *L.* 11. *de Matr. c.* 18. *in fine* ait, post factum divortium educationem prolis pertinere ad patrem, sed contrarium apertè habetur in Authent. Si Pater. C. Divortio facto. *Si Pater divortij causam præstiterit, apud matrem ad secundas nuptias non venientem liberi nutriantur patris expensis; si verò contra, tunc apud patrem matris locupletis expensis, nisi pater minùs idoneus sit, tunc enim apud matrem locupletem nutriantur.* Idemque statuitur *in authent. Ut liceat Matri, & Aviæ. §. illud &c. Collat.* 8. *seu Novella* 117. *c.* 7. patet ergo, facto divortio, liberos alendos, & educandos esse apud innocentem expensis illius, qui dedit causam divortio. Quare si patris culpâ factum est divortium, educari debent expensis Patris apud Matrem, & ex opposito, si culpâ Matris, apud patrem proles alendæ sunt, expensas suppeditante Matre, etiam postquam egressi sunt triennium. Excipe tamen, si pars innocens esset infidelis, videlicet hæresi, vel alio errore infecta, tunc enim liberi apud conjugem fidelem, etiamsi in eo culpa fuerit, educandi sunt, ne in eundem errorem pertrahantur. Excipe secundò, nisi pars innocens non sit idonea ad prolem educandam, nam tunc, cùm hac in re maximè spectandum sit id, quod

quod ſoboli magis conducit, & utilius eſt, relinquitur illi, quæ aptior cenſetur ad hoc Officium. Tertiò denique, niſi pars innocens ſit pauper, nocens autem locuples, tunc enim ali debet apud nocentem, quia ſi v. g. apud matrem innocentem liberi educarenrur, quæ pauper eſt, viro locuplete ſubminiſtrante expenſas pro alendis, & veſtiendis prolibus, timendum eſſet, ne data in ſuſtentationem liberorum ipſa in ſuos uſus converteret. ita Sanch. *L.* 10. *diſp.* 20. *n.* 2. *& ſeqq.* Palao *diſp.* 3. *de Sponſal. pu.* 6 §. 10. *n.* 5. Bolliuc. *tr.* 10. *c.* 10. *p.* 1. *n.* 427. *& ſeq.* Bonac. Laym.

§. IV.

De Divortio propter Adulterium.

CASUS PRIMVS

Adultera incorrigibilis.

Coralbus uxorem duxit Leonildam, cujus virginalis integritas in primo congreſſu ei ſuſpecta fuit. Poſt aliquot annos ſolam cum ſolo deprehendit in cubili. Juvenis hic erat Leonildæ familiaris, antequam nuberet, quem nupta quoque non deſijt amare, & ad quem etiam tunc, poſtquam à viro propter hoc factum pro merito correpta eſt, non deſijt identidem furtivè

vè litteras missitare, quarum aliquæ à marito interceptæ, & lectæ sunt. Consistebant verò illæ intra consuetas ferè humanitatis formulas, & ea verborum involucra, ut nihil apertè proderent, ex quo, si prius illud factus abfuisset, posset connubiali toro admodùm timeri, nisi quòd antecedens familiaritas, & deinceps etiam continuata suspicionem aliquam viro movebant. Interea hic ab amico invitatus rus abit, conjugemque & rem domesticam Matri suæ commendat. Sed quis tueri possit fœminam libidinosam! huic custodiendæ nec Argus sufficit. Mille vias ipsa reperit, quibus socrum falleret, & suis amoribus frueretur. Denique eò ventum est, ut, cùm adventus Mariti in expectatione esset, eumque ipsa malè sibi conscia magnoperè metueret, monilibus, & non exiguâ pecuniarum summâ clam sublatis, cum suo amasio aliò migraverit, eique ultra triennium adhæserit, donec tandem ærumnis ad meliorem vitam erudita, redeundi veniam supplici libello à viro petijt, fidem pollicita, nunquam deinceps violandam, fuitque à Marito, ut erat mitis vir ingenij, in gratiam recepta. Sed non diu ipsa sibi constitit, nam brevi iterum in adulterinos amplexus exardescens in ipso turpi facinore cum novo mœcho à viro superveniente deprehensa est adultera, & domo exturbata.

Q. An pœnitentem primâ vice debuerit Coralbus recipere? deinde an ad pristinas sordes reversam potuerit authoritate propria expellere, vel etiam hoc agere debuerit? an verò eidem hac quoque vice potuerit ignoscere, eamque retinere?

SYNOPSIS.

1. *Adulterium est causa sufficiens ad instituendum divortium perpetuum.*
2. *Idque non solùm conceditur viro, sed etiam uxori ob adulterium mariti.*

3. *Quid*

3. *Quid nomine adulterij intelligatur ?*

4. *An etiam oscula, amplexus, & tactus præbeant jus ad divortium.*

5. *Non est omnino reijciendum P. Dicastillo de hac re judicium.*

6. *Ad faciendum divortium non sufficit sola suspicio patrati adulterij, nisi violenta sit.*

7. *Quandonam dicatur suspicio esse violenta, ut inducat moralem certudinem.*

8. *An propter adulterium fieri possit divortium propria authoritate ?*

9 *An conjux innocens teneatur nocentem dimittere ?*

10. *An obligetur maritus uxorem adulteram post factum divortium pœnitentem, iterum admittere, & quando ob adulterium conjugis transitus permittatur ad Sacros Ordines, vel Religionem ?*

11. *In certis eventibus non licet conjugi celebrare divortium, veluti si uterque hujus delicti reus est.*

12. *Plures aliæ causæ referuntur, propter quas adulterium non sufficit ad divortium.*

13. *Ex præcedentibus deducitur denique concluſio pro casu præsente, & ad illius quæsita respondetur.*

14. *An teneatur Vir innocens uxori adulteræ post factum divortium dare alimenta, & apud quem educandæ sint proles ?*

SYNOPSIS

1. causis huc usque enumeratis, ob quas divortium fieri non potest quoad vinculum, sed quoad torum duntaxat, & cohabitationem, in hoc discrepat adulterium, ut aliàs insinuavimus, quòd illæ facultatem tribuant ad separationem solummodo temporalem, adulterium verò divortium inducat perpetuum, quare cessante hæresi, periculo peccati, sævitiâ, & morbo contagioso, cohabitatio separata iterum restaurari debet, non autem cessante adulterio, quippe divortium ob adulterium fundatur in eo, quod per istud delictum fides conjugi data absolutè frangatur, fides autem conjugij semel violata, semper manet violata, non autem semper ita manet periculum gravis mali, quod probabiliter timeri debeat ex conjugis cohabitatione vel in corpore, vel in anima. Posse verò conjugem innocentem divertere ab adultera, ex ipsis Christi Domini verbis manifestum est Matth. 19. *Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem &c.* ubi dum potestatem dimittendi adulteram Christus absolutè concedit, consequitur, hoc divortium esse perpetuum, quia dimissio *absolutè* data perpetua est. Id ipsum sacris canonibus stabilitur, præsertim *c. Significasti. c. Ex literis, & c. Gaudemus. De Divortijs.* Atque istius rei ratio clarissimè desumitur ex ipsa natura contractûs Matrimonij, namque frangenti fidem fides servanda non est. c. Pervenit. 3. De Iurejurando, & c. *Si* infidelis. 28. q. 2. ergo conjux, cui alter adulterans fidem frangit, non teneretur illi fidem servare, manendo cum ipso, sed potest ab ipso divertere, neque enim conjuges censentur se obligâsse, ut parti diutiùs cohabitent, quàm hæc fidem, & torum immaculatum servet.

2. Neque verò hîc audiendus est Cajetanus hac in re singularis, dum putat, facultatem celebrandi divortium viris tantummodo permitti ob adulterium uxoris, sed non pari modo etiam uxoribus ob adulterium Mariti, ita enim loquitur in textum suprà citatum Matth. 19.: *Nec ex his intelligas, uxorem posse dimittere virum fornicantem, quoniam IESVS, qui est verus Deus, hoc non concessit; nec est par ratio. nec etiam in veteri lege uxor poterat repudiare virum*, quam sententiam Sanch. *L. 10. disp. 3. n. 6.* vocat prorsus falsam, & temerariam, eidemque communiter omnes meritò adversantur, quia cùm jus ad divortium oriatur ex violatione fidei conjugalis, ad quam uterque conjux æquali jure obligatur, consequitur sanè, eos quoad hoc pares esse, ut, si alteruter fidem violaverit, alter ab eo possit licitè divertere, sive vir sit, sive fœmina, quia non minùs vir adulterando fidem conjugalem violat,

violat, quàm mulier : eadem proinde ob hanc violationem pœna ipsum manere debet, quæ uxorem, cùm par utriusque causa sit. *c. fin. 32. q 5.* Quin imò ipse Apostolus 1. ad Cor 7. velut certum supponit, posse uxorem à marito discedere ex justa causa, dum ait : *His, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere* (intellige absque justa causa, ut ex sequentibus patet) *quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Supponit ergo Divus Paulus, posse uxorem à marito aliquando justè discedere, alioquin uxorem cogeret ad illum redire, & non permitteret ipsi optionem vel redeundi ad maritum post stabilitam denuo reconciliationem, vel manendi sine nuptijs continenter vivendo. Quòd si verò uxori conceditur, ut possit à marito discedere ob aliquam justam causam, procul dubio poterit ob adulterium, quo ipsi etiam frangitur Matrimonij fides à marito, cùm uxor & maritus pares omnino sint in obligatione servandi Matrimonialem fidem, & sanè periniquum sit, ut dicitur in *L. Si uxor. §. Iudex. ff. Ad Leg. Iuliam. De Adulter.* ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipse non exhibeat. Quòd autem in citato Evangelij loco, & alijs allatis textibus solius viri mentio fiat, mirum non est ; nempe cùm sit frequentius, ut viri petant divortium hac de causa, ideo de fœminis nihil expressum est, idem tamen dicendum est de utroque, quia utriusque æqualis conditio est. Quòd verò in lege veteri uxor repudiare non potuerit maritum, non sequitur inde, in lege nova non posse uxorem petere divortium, nam in hoc ipso differunt repudium antiquæ & divortium novæ legis, quòd illud viris tantùm concessum fuerit, hoc verò etiam permittatur uxori, cujus differentiæ rationem reddit S. Thomas 4 *dist. 35. q. unic. art. 4. ad 1.* nam illud concedebatur in lege veteri ad vitandum homicidium conjugis adulteri, quia autem hoc periculum non inveniebatur, nisi in solis viris, ideo illis tantùm permissum erat, ut possent repudiare uxores, & non vicissim. At divortium conceditur ratione fractæ fidei conjugalis, quæ æquè invenitur in utroque conjuge fornicante, atque ideo utrique divortium conceditur, ut possit resilire à pactis, quando pars altera fidem fregit. Interea non negaverim, adulterium in uxore multò detestabilius esse, quàm in viro, quia, ut ait Tiraquellus *in L. 1. Connub. Glossa 1. pu. 1. n. 45* impudicitia multò fœdior est in muliere, quàm in viro, majusque probrum, & infamia redundat in maritum, totamque familiam ex adulterio mulieris, quàm viri : damnum etiam, atque injuriam patitur hic longè graviorem ob prolis incertudinem, & alienæ soboli suppositionem. Denique quando ad

alienam

alienam sive solutam, sive conjugatam vir accedit, nunquam inquinat ipse proprium suum torum, adeoque nec uxoris suæ, sed torum viri illius, cum cujus uxore rem habet; econtra uxor suo delicto semper contaminat thalamum mariti; cui tamen ipsa multò majorem reverentiam, & honorem debet, tanquam capiti, quàm debeat vir uxori; quare spectando jus civile *L. 1. C. Ad Leg. Iul. De Adult.* etsi Maritus uxorem de adulterio accusare possit criminaliter ad legalem pœnam infligendam, non tamen id ipsum potest uxor contra maritum; permittitur tamen agere contra ipsum civiliter ad divortium instituendum; quia in hoc censentur pares esse, præsertim in Jure Canonico. Sanch. *L. 10. disp. 8. n. 33.* Coninck *disp. 35 dub. 1. n. 5.* Tamb. *L. 8 de Matr. tr. 7. §. 2. n. 2.* Pirhing. *n. 6. De Adult. & stupro.* Wesenbecius *in Parat. ff. Ad Leg. Iul. De Adult. n. 12.*

3. Porrò nomine adulterij justam divortio causam præbentis hic venit non solùm copula naturalis cum alieno viro; vel fœmina, sed quivis illicitus concubitus alterius conjugis, si fuerit consummatus, id est, cum emissione seminis factus cum alia persona, qualis est etiam sodomia sive activa; sive passiva; & bestialitas completa; non item incompleta sine seminis effusione, neque peccatum mollitiei. ita Sanch. *L. 10 disp. 4. n. 3.* Palao *disp. 3. De Sponsal. pu. 6. n. 2.* Hurtad. *disp. 11. De Matr. difficult. 2. n. 7.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 3. c. 7. n. 7.* Tamb. *l. c. §. 2. n. 5.* Filliuc. *tr. 10. c. 10. p. 1. n. 367.* Pirhing *n. 5. De Divort.* Wiestner *n. 72. eod.* Ratio est, quia justum divortium oritur ex eo, quòd coniux carnem suam in aliam carnem dividat contra fidem Matrimonij explicatam Genes. 2. *Erunt duo in carne una*, & sic gravis injuria infertur Matrimonio: talis autem divisio carnis non solùm fit per fornicationem, sed etiam per sodomiam, & bestialitatem completam, quia verè caro conjugis dividitur in aliam, nempe in carnem bestiæ, cui copulatur, nihil enim refert, an misceatur cum carne ejusdem, an diversæ naturæ. Sanch. *l. c. n. 14.* An verò Sodomia viri completa cum propria uxore, præsertim invita, præbeat justam divortij causam, dubitari potest? alij enim affirmant hoc probabiliter apud Sanch. *l. c. n 6.* eò quòd sit gravis abusus dominij corporis uxoris sibi concessi, & talis actus etiam circa propriam uxorem graviter repugnet fidei coniugali: alij negant, quia sic vir non dividit carnem suam in aliam, sed in propriam uxorem; ergo non potest intelligi nomine adulterij, atque ita præbere jus ad divortium. Inter utramque sententiam media placet, quam tenet idem Sanch. & Pirhing. *ll. cc.* Tamb. *n. 7* ut dicatur, non præbere ejusmodi sodomiam jus ad divortium per-

perpetuum, præbere tamen, nisi vir velit corrigi, jus ab eodem divertendi ad tempus, donec à suo scelere desistat, & cesset uxorem inducere ad peccandum, nam posse propter periculum animæ discedere ad tempus à marito, donec is resipiscat, superiùs docuimus Casu 1. hujus Sectionis. Utrùm verò in foro externo credendum sit mulieri, asserenti, se à viro tentatam fuisse de nefando vitio, dissensio est inter DD. Bonacina *q. 4. de Matrim. pu. 5. n. 4.* cum Aloysio Riccio *p. 4. Decis. 145. n. 18.* probabilius putat, non esse ipsi credendum, tum ne detur occasio fœminis accusandi Maritos, & impediendi vitam conjugalem, tum quia nullus est idoneus testis in propria causa. *L. Nullus. ff. De Testibus.* nisi tamen præter fœminæ assertionem extent alia indicia, quibus Judex inducatur ad credendum assertioni, tunc enim jam non creditur præcisè mulieri. Propter peccatum quoque mollitiei sive viri, sive uxoris non fit divortium, quia, tametsi aliquo modo Matrimonium lædatur, quatenus prodigitur semen viri, vel fœminæ, destinatum, ac debitum usui conjugali, non tamen integrè, & consummatè læditur, quia non dividitur caro conjugis in alienam carnem. Pirhing *l. c.* Si autem vir extra vas debitum pollueret uxorem propriam minimè consentientem, idem dicendum erit, quod diximus de sodomia cum eadem habita.

Denique debet adulterium, ut præbeat justam causam divortij, esse formale, quare si ex aliquo capite ab ea malitia excusatur, eò quòd ignoranter, vel per violentiam commissum sit, nullo modo occasionem divortij præbere potest, quia alteri conjugi injuriosum non est, de quo plura dicuntur infrà *n.* 12.

4. Ex hactenus dictis dubium moveri potest, an liceat dissolvere Matrimonium quoad cohabitationem, & torum propter oscula, & amplexus uxoris, tactusque mamillarum, vel alios impudicos, aut ob solam suspicionem commissi adulterij? Pro affirmativa facere videtur *L. Consensu. §. Vir quoque. C. De Repudijs*: ubi justa divortij causa esse dicitur, si mulier insciò, vel invito Marito virorum convivia appetat, aut sine justa causa extra domum pernoctet: ergo à fortiori si oscula, & amplexus patiatur. Idem similiter deduci potest ex textu L. 5. Feudor. tit. 5. ubi statuitur, quòd Vasallus feudum perdere debeat, non tantùm, si cum uxore Domini adulterium commiserit, sed etiam si committere attentaverit, vel cum ea turpiter luserit. Sed quidquid sit de istis Legibus, quæ hìc attendendæ non sunt, cùm causa Matrimonij non juxta Leges Civiles, verùm secundùm Sacros Canones, & Evangelium tractanda sit, ubi Matrimonium consummatum quoad vinculum nunquam, quoad cohabitationem verò duntaxat propter

ter adulterium in perpetuum separari conceditur. Igitur communis Authorum suprà citatorum, & aliorum ferè omnium Sententia est, ob tactus impudicos, habitos etiam animo perveniendi ad adulterium, oscula libidinosa, amplexus, atque etiam ipsam pollutionem cum tertia persona exercitam, imò & copulam sine seminis emissione, justam divortij causam non haberi, quia hi non sunt actus perfecti contra datam fidem, cùm non dividant carnem conjugis cum alterius carne; ob quam rationem etiam copula cum fœmina mortua non venit nomine adulterij, quia illa non est vera caro, sed veluti statua quædam fœminæ, ut ait Sanchez *l. c. n.* 10. nequit igitur propter ista fieri separatio quoad torum, & cohabitationem, cùm præsertim pœnæ imponendæ non sint, nisi in casibus à Jure expressis: cùm ergo in Jure solùm concedatur divortium, & dos amittatur ob adulterium, extendendum non est ad oscula, & amplexus, eò vel maximè, quia si extensio fieret de adulterio ad osculum, hoc esset arguere de Majori ad minus, quod in pœnalibus, quàm sit absurdum, nemo non videt. Addo cum Gobat *l. c. n.* 63 quòd, cùm ex una parte repulsio uxoris sit res gravissima, ex altera autem parte oscula, amplexus, & tactus satis facilè contingant, nec usque adeò atrocem injuriam contineant, non videatur lex naturalis, à qua jus divortij ortum duxit, ob hasce actiones permittere ejusmodi repulsam: atque hæc, ut dixi, communis ferè omnium Sententia est.

5. Non displicet interea, quod dicit Dicastillo *disp.* 10. *de Matr. dub.* 2. *n.* 11. *& seqq.* ibi, quamvis ob graves Authores, qui tradunt doctrinam præcedentem, non ausit eam improbare, tamen si ratione præcisè agatur, multa distinctione in hac re opus esse censet: nam in primis distinguendum esse, ait, inter virum, & uxorem spectatâ communi hominum æstimatione, quia licèt concederemus, non posse uxorem separari à viro talibus impudicis tactibus indulgente cum alia persona, non videtur æqua conditio vice versa, neque enim tam turpe, & indecorum est uxori, quòd vir ipsius talia commiserit cum alia persona, quàm turpe est Marito, & ignominiosum, quòd tales tactus impudicos admiserit uxor cum alio viro. Præterea quanto conjuges sunt altioris, & nobilioris dignitatis, tantò plùs crescit injuria in similibus tactibus admissis ex parte uxoris cum alio, nec tamen in communi æstimatione tantò plùs crescit ex parte viri, cùm videamus Principes, etiam Serenissimos, indulgere ejusmodi levitatibus, & impudicis jocis, ac tactibus, imò aliquando id ipsum audere spectante uxore, nec censetur tunc nimis ignominiosum uxori hoc videnti, & patienti, cum tamen econtra si faceret id

id uxor, injuria esset gravissima comparatione viri, idque adhuc ampliùs crescerent, si cùm vili aliquo famulo, aut mancipio. Unde sic denique concludit dictus Author: ego sanè, salvo meliori judicio, non nimis asperum, aut rigidum putarem esse talem virum, qui à conjugis impudicæ consortio se subduceret, ut omittam, non nimis temerariè suspicaturum esse virum, fœminam in hujusmodi tactibus deprehensam ulteriùs non modò fore progressuram, si occasio detur, sed jam fuisse progressam. De pollutionibus viri, aut fœminæ cum tertia persona habitis, eadem ipsius opinio est, si vel notæ sint, vel probari possint, posse conjugem innocentem ad divortium progredi; quamvis enim Christus pro causa conjugem dimittendi solùm assignaverit fornicationem, putat ipse nihilominus, hanc vocem non esse accipiendam in stricta significatione, sed in ampliore quadam, ita ut *fornicatio* luxuriam gravem significet, sive ut nomine cujusdam speciei magis universalis, ac notæ significetur genus ipsum luxuriæ. Addit tamen *n.* 11. *ad finem*: verùm hæc omnia relinquo aliorum judicio, maximè Judicum Ecclesiasticorum, ad quos pertinet, si res ad forum exteraum deferatur, de simili divortio faciendo, aut non faciendo pronunciare. Quid autem dicendum sit, quando sola suspicio adest commissi adulterij, patebit ex sequente numero.

6. Certum est, ad faciendum divortium neque in foro externo, neque interno sufficere, quòd habeatur dubium, vel suspicio probabilis de adulterio alterius conjugis, sed debet haberi de eo certitudo, non quidem Physica, vel Metaphysica, sed moralis. Pars prior patet ex *c. Ex parte. De Sponsal.* ubi dicitur, nemini licere uxorem dimittere absque manifesta fornicationis causa, & c. Oves. 6. q. 1. *omnis suspicio potiùs repellenda est, quàm approbanda, vel recipienda.* Ratio est, quia cùm conjux, de quo est suspicio, sit in possessione Juris Matrimonialis, non potest illo privari ob dubium, aut suspicionem, quia in dubio melior est conditio possidentis, *c. In pari. De Reg. Iuris in 6.* & si liceret conjugem dimittere ob quamlibet suspicionem, sanè niminis frequenter, atque injustè fierent divortia. Neque obest, quòd in c. Dixit Dominus. 32. q. 1. habeatur: *ubicunque est fornicatio, vel fornicationis suspicio, liberè uxor dimittitur*, nam ut exponit Glossa ibid. *V. Suspicio*, non intelligitur suspicio quæcunque, sed violenta, quæ æquivaleat morali certitudini, & quæ in foro quoque externo sufficeret ad condemnandum. *c. Literis. De Præsumpt.* quia cùm adulterium sit ex illis criminibus, quæ solent in loco abdito, & omnino occultè committi, ac quæ proinde non nisi difficillimè probari possunt, non opus est, ut habeatur certitudo metaphysica, qualis haberi

ri potest in alijs criminibus, quæ oculis patent, & palàm perpetrantur, sed satis est, quòd habeatur commissi adulterij suspicio violenta. Sanchez *L.* 10 *disp.* 12. *n.* 40. *& seqq.* Perez *disp.* 56. *de Matr. Sect.* 5. *n.* 2. *& seqq.* Palao *disp.* 3. *De Sponsal. pu.* 6. §. 4. *n.* 7.

7. Dicitur autem suspicio violenta, quæ, licèt non faciat certam, & indubitatam fidem, facit tamen moralem certitudinem, id est, talem, quæ virum prudentissimum inducere valeat ad judicandum, adulterium esse patratum, & quæ probata in foro externo sufficeret ad Sententiam Divortij ferendam, cujusmodi violentam suspicionem commissi adulterij faciunt diversæ actiones, quarum aliquæ in suprà citato *c. Literis. De Præsumpt.* recensentur, videlicet si solus cum sola, nudus cum nuda in eodem lecto jacens deprehendatur, aut in loco secreto, ac abdito ad adulterium patrandum accommodato, hæc enim præbere *certam, ac violentam suspicionem fornicationis*, dicit Alexander III. in cit. c. nam præbent utique hæ circumstantiæ quæsitæ solitudinis, nuditatis, loci obscuri, diversitatis sexuum &c. præsumptiones valde urgentes ad aliquid tale cogitandum. Similis conjectura habetur, si ille, cui Maritus, quem de adulterio suspectum habet, adhibitis tribus testibus fide dignis, ter scriptò denunciavit, ut à colloquio, & occulta uxoris suæ conversatione abstineret, furtivas accessiones ad eandem non evitet. *Authent. Si quis ei. C. Ad Leg. Iul. De Adulter.* Menoch. *De Præsumptionib. L.* 5. *Præsumpt.* 41. *n.* 9. Eadem præsumptio habetur de Adulterio, vel fornicatione commissa, quando domus alicujus mulieris diu, noctuque ab Adolescentibus, præsertim Scholasticis, frequentatur. Menoch *l. c. n.* 21. Verùm hoc Gobat *in Quinario tr.* 5. *c.* 32. *n.* 7. tunc solùm admittit, si in ea domo non habitet vir honestus, aut alia mulier valde honesta. Oscula quoque, & amplexus violentam suspicionem præbere docent Covarruv. 4. *Decret. p.* 2. *c.* 7. §. 6. *n.* 3. & Mascard. *De Probat. conclus.* 64. *n.* 3. Sed rectiùs hoc negant Sanch. *n.* 47. Perez, & alij, eò quòd neque ex natura rei, neque ex aliqua lege adulterium inde plenè probetur, nisi aliæ conjecturæ accedant, veluti si hæc contingant in loco abdito, & secreto, ubi facilè copula haberi possit, tunc enim efficere suspicionem violentam, atque ad separationem sufficere opinatur Palao *l. c. n.* 8. cum alijs. Verùm ego cum cit. Gobat *n.* 10. puto, plerunque circumstantiam osculorum, & amplexuum potiùs esse signum tentati, seu destinati, quàm jam perfecti adulterij, nec enim, qui suam libidinem ipsâ copulâ jam expleverunt, solent in loco suspecto diutiùs commorari, ubi periculum est, ne deprehendantur. Sed neque certam, ac violentam suspicio-

spicionem gignunt xenia, sive munera hinc inde missa, nec literæ amatoriæ, nisi sint tales, in quibus mulier præteritum adulterium fateretur; nam, esto, illa confessio, utpote extrajudicialis, non plenè delictum probet, at facta in judicio illud plenè probaret: igitur quando loquimur de divortio extrajudicialiter facto, ea confessio extrajudicialis sufficiens esse debet, Palao *l. c.* Menoch. *l. c. n. 39.*

8. Nunc ergo quæritur, an possit pars innocens adulterum conjugem repellere, vel ab eo discedere propria authoritate, quando de adulterio moraliter certò constat, an verò ad hoc opus sit sententiâ Judicis?

Resp. 1. Si adulterium est notorium, quia v. g. maritus aliam imprægnavit, idque in judicio probatum, vel ipse hoc ibi sponte confessus est, vel si notoriè extent liberi ex adulterino congressu habiti; aut si uxor absente, vel impotente viro ab alio fuit imprægnata, tunc in utroque foro licitum est authoritate propria divortium instituere, ut manifestum est ex c. Ex parte. De Sponsal. ubi dicitur: *nemini licet uxorem suam sine manifesta causa fornicationis dimittere*: ergo ubi notoria, ac manifesta est conjugis fornicatio, conceditur innocenti jus divertendi ab adultero; idque adhuc apertiùs decisum esse videtur in c. Significasti. De Divortijs, ubi habetur, quòd ita divertentem nec quidem compelli posse Ecclesia ad recipiendum adulterum: *quòd si notorium est, mulierem ipsam adulterium commisisse, ad eam recipiendam præfatus vir cogi non debet*, quia ubi de delicto notoriè constat, perinde est, ac si publicâ sententiâ, & in judicio reus damnatus esset, ut ait Palao *disp. cit.* §. 4. *n.* 3. Neque probatur contrarium ex c. Porrò. De Divortijs, ubi statuitur, quòd ob consanguinitatem, etiam notoriam, propria authoritate non liceat dimittere conjugem: ergo nec ob notorium adulterium, disparitas enim inter utrumque casum magna est, quia, quando dimittitur conjux ob consanguinitatem, dimittitur totaliter etiam quoad vinculum; ob adulterium verò tantùm dimittitur quoad torum, & cohabitationem: mirum igitur non est, quòd Jura in illo majorem requirant cautelam, quàm in isto.

Resp. 2. Dimitti etiam potest propriâ authoritate, non expectato Ecclesiæ judicio, tametsi adulterium non sit notorium, sed occultum, dummodo de illo conjugi innocenti moraliter certò constet, quia nempe habet præsumptiones violentas, etiamsi delictum probare non possit. Patet hoc inde, quia Christus Matth. 5. absolutè concessit, ut posset innocens propter fornicationem uxorem dimittere, neque ullatenus distinxit inter publicum, & occultum; quippe jus divertendi non ex publi-

publicitate, sed ex delicto nascitur, per quod quia pars altera fidem fregit, licet eidem quoque fidem frangere. Sed hoc intelligendum est, si absit scandalum, & pro foro conscientiæ interno tantùm, in quo non requiritur rigorosa probatio, sed sufficit, quòd constet de veritate etiam ex testimonio unius personæ fide dignissimæ, cui merito prudentissimus quisque fidem haberet, vel propria oculari experientiâ. Sanch. *L.* 10. *disp.* 12. *n.* 51. At verò in foro externo commissum adulterium, aut violentæ de eodem præsumptiones probari debent per testes omni exceptione majores. Sanch. *l. c.* & uxorem dimittens ex causa adulterij, quod neque notorium est, neque legitimè probatum, compellitur eandem iterum recipere, ne ansa detur hominum malitiæ sub prætextu occulti, sed sibi noti adulterij conjugem pro libitu dimittendi. ita cum Sanch. *cit.* Palao *l. c. §. 4. n. 2. & seqq.* Perez *disp. 60. de Matr. Sect. 2.* & 3. Hurtad. *disp.* 11. *de Matrim. difficult. 6. n.* 22. Laym. *l. 5. tr.* 10. *pu. 3. c. 7. n. 9. & seqq.* Gobat *cit. c. 32. n. 64. & seqq.* Filliuc. Bonac. &c.

9. Non solùm autem posse, sed etiam obligari maritum, ut uxorem adulteram à se dimittat, non pauci ex Authoribus contendunt, quorum plures citantur à Sanchez *L.* 10. *disp.* 13. *n.* 4. eo quòd apud se retinens, & ab eadem debitum exigens, eivè reddens censeatur illius delicto connivere, & grave legitimis hæredibus detrimentum inferre, si illegitimi, & spurij per conniventiam ipsius supponantur, unde Prov. 18. dicitur: *qui tenet adulteram, stultus est, & impius*, & can. 1. caus. 3. q 1. *sicut crudelis est, & iniquus, qui castam dimittit, sic fatuus est, & iniquus, qui retinet meretricem, nam patronus turpitudinis ejus est, qui crimen celat uxoris.* Denique c. Si vir 3. De Adult. & stupr. *si vir sciens uxorem suam deliquisse, quæ non egerit pœnitentiam, sed permanet in fornicatione, vixerit cum illa, reus erit, & ejus peccati particeps.* atque ita nominatim sentire videntur, & peccati mortalis damnant ejusmodi maritum Covarruv. 4. *Decret. p.* 2. *c.* 7. *§.* 2. *n.* 4. Petrus de Ledesma *q.* 64. *de Matr. art.* 2. *concluf.* 2. Sylvest. *V. Debitum conjugale q.* 10. Gonzal. *in cit. c. Si vir. n.* 12.

Verùm communior, & vera sententia est, per se, & ratione adulterij nullam esse obligationem uxorem adulteram dimittendi; quod certum omnino est, quando illius delictum non est notorium, vel publicum, sed soli viro cognitum, vel etiam paucis quibusdam alijs, ut bene probat Sanch *l. c. n.* 14 & Pirh. *n.* 16 *De Adult. & stupro.* quia tunc cessat ratio scandali publici, proinde & obligatio eam dimittendi. Sed neque adest hæc obligatio, etiam quando notorium est illius adulterium, ut satis patenter indicatur in *c. Quod autem.* 32. *q* 1. & *c. Quemadmodum. §. ult. De Jure jur.* ubi dicitur,

tutiùs

tutiùs esse, adulteram non accusare, quando videlicet spes aliqua supereſt futuræ emendationis, aut quando timetur, ex facto divortio majora mala esse eventura, qualia sunt graviſſimæ rixæ, cædes inter maritum, & parentes uxoris, aut si periculum sit, ne facta separatione liberiùs ipsa vacet libidini. Quin imò ipse Christus Matth. 19. nunquam præcepit, ut dimittatur adultera, sed solùm id permisit in favorem conjugis innocentis, quemadmodum advertit S. Aug. L. 1. De Serm. Domini in monte c. 27. ut refertur *in can. Idololatria. 28 q.* 1. quòd si igitur hoc est concessum in favorem conjugis innocentis, potest hic utique favori suo renunciare, cùm nemo teneatur jure suo, aut favore uti. *c. Quod ob gratiam. De Reg. Iur. in 6. L. Si Iudex.* ff. De Minorib. Imò cùm divortium ipso jure naturæ introductum sit in pœnam delinquentis, & innocentis favorem, æquitas sanè postulat, ut innocens ad illius executionem non adstringatur, aliàs quod concessum est in ejus favorem, verteretur in ipsius pœnam: igitur innocens non tenetur conjugem adulteram à se dimittere, nisi in casu valde raro ratione scandali, si nempe ex ejus retentione de ipso viro præsumptio sumeretur, quòd, non dimittens conjugem pergentem vacare illicitæ veneri, in ejus libidinem ipse consentiat, ejusque delicto patrocinetur, vel etiam lenonem agat; tunc enimverò teneretur per accidens uxorem à se dimittere ad vitandum scandalum, nisi hoc aliter amovere posset: quia autem ferè semper aliter huic malo obviari potest, idcirco rariſſimè obligatur maritus, ut uxorem dimittat, dummodo studeat eandem aliter corrigere, ita Sanchez *L.* 10. *disp.* 13. *à n.* 6. Basilius Pontius *L.* 9. *c.* 17. *n.* 2. Laym. *l. c. n* 15. Coninck *disp.* 55. *dub.* 3. Palao *disp.* 3. *De Sponsal. pu.* 6. §. 3 *per totum.* Azor *tom.* 3, *L.* 3. *c.* 31. *q.* 8. Gobat. Bonac. nec aliter intelligendi sunt textus & AA. in contrarium allegati.

Ex his autem à fortiori infertur; raro, vel nunquam obligatam esse uxorem divertere à marito adultero; nec enim ad hoc tenetur ob præceptum correctionis, quia ipsa est subdita, ad quam non pertinet virum corrigere puniendo; sed ad summum suaviter monendo, & exhortando; neque dimissio censenda est aptum medium ad viri correctionem, quippe dimissus, ut ab experientia constat, fiet deterior. Imò hæc ipsa dimissio erit uxori incommodiſſima; nam sic cogetur cœlibem vitam degere, & esse privata mariti consortio uxoribus regulariter utiliſſimo: nec denique obligatur ob vitandum scandalum, sive suspicionem, quòd ipsa mariti delictis assentiatur, cùm omnibus compertum sit, mulieres ægerrimè ferre, si earum mariti alijs commisceantur, nec penes ipsas stare, ut illos contineant: igitur ex nullo capite

pite uxor obligatur. Palao *l. c. n.* 4. Coninck *disp.* 35. *dub.* 3. *concluſ.* 2. Hurtad. *diſp.* 11. *De Matr. diffic.* 4. *in fine.*

10 Novum ex dictis dubium oriri poteſt, an teneatur maritus innocens, aut vice verſa uxor, adulteram reſipiſcentem denuo recipere, & cum eadem conjugium redintegrare? quòd enim poſſit, vix eſt, qui neget, nam poteſt utique juri ſuo cedere; imò ſi reconciliari velit adulteræ, & conjugem dimiſſam revocare, tenetur iſta eidem parére, ac redire, ſi ſtatus utriuſque adhuc eſt integer, & neuter Religionem ingreſſus eſt, ut fusè probant Sanch. *L.* 10. *diſp.* 10. *n.* 3. & Baſilius Pontius *L.* 9. *c.* 19. *n.* 1. Quòd verò non ſolùm poſſit, ſed etiam teneatur reſipiſcentem, ſi redire velit, iterum recipere, videtur ex textibus Juris non obſcurè deſumi poſſe, nam ſic habetur c. Quod autem. 32. q. 1. *Nunc autem, poſtquam Chriſtus ait adulteræ, nec ego te condemnabo, vade, deinceps noli peccare; quis non intelligat, debere maritum ignoſcere, quod videt ignoviſſe Dominum amborum, nec jam ſe debere adulteram dicere, cujus pœnitentis crimen Divina credit miſeratione deletum.* c. Ego Dixi. 34. q. 1. *Quid ſi mulier dimiſſa pœnitentiam egerit, & voluerit ad virum ſuum reverti, nonne recipietur à viro ſuo? & dixit mihi: imò ſi non receperit eam vir ſuus, peccat, & magnum peccatum ſibi admittit, ſed debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit.* Denique eadem obligatio, ſaltem quando non ſæpe in idem crimen relapſa eſt, habetur etiam in c. Si vir. De Adult. & Stupro, quod eſt deſumptum ex Concilio Arelatenſi: *ſi mulier pœnitentiam egerit, debet, ſed non ſæpe, recipere peccatricem.* Verùm hos omnes textus optimum quidem conſilium, ſed nullum præceptum continere, & non loqui de debito Juſtitiæ, ac neceſſitatis, ſed honeſtatis, & alicujus æquitatis, ac convenientiæ, docet idem Baſilius Pontius *L.* 9. *c.* 19. *n.* 6. cum Sanch. *L.* 10. *diſp.* 13. *n.* 1. & Wieſtner *n.* 85. *De Divortjs*, idque ipſum etiam indicat Gloſſa *in cit. c. Si vir. V. Debet.* nam etſi tollatur per pœnitentiam culpa apud Deum, non tamen per hanc tollitur etiam injuria facta homini, & omnis pœna delicto debita: adhuc igitur integrum manet jus, quod pars innocens habet ad divortium, idque perpetuum, neque hac pœnâ eximitur adultera, niſi vir ultrò cedat. Quod etiam inde confirmatur, quia poteſt adultera accuſari in ordine ad divortium, poſtquam multis jam annis egit pœnitentiam de commiſſo crimine, ut clarè habetur *c. Admonere. 33. q. 2.* ergo à fortiore poteſt vir innocens adulteram pœnitentem non recipere, nam ut proverbium eſt, turpiùs ejicitur, quàm non admittitur hoſpes. Excipiuntur nihilominus aliqui caſus, in quibus dimiſſa uxor iterum admitti debet, ac primò quidem per ſe patet, reci-

pi eam debere, si facto divortio sive authoritate propria, sive etiam per Sententiam Judicis, postmodum innotescit, injuriam factam esse parti dimissæ, falsamque fuisse adulterij suspicionem, aut testes falsum dixisse; tunc enim defecit præsumptio, cui dimissio, vel lata Sententia innititur, atque ideo hac non obstante tenetur in conscientia conjugem innocentem revocare. Pontius *c.* 20. *n.* 1. 2. Si ex resipiscentis receptione magnum aliquod malum averti, aut bonum promoveri potest. idem *c.* 19. *ad fin.* 3. Si innocens illatam sibi per adulterium injuriam condonavit vel expresse, vel tacitè, adulteræ se sponte, ac liberè copulando, vel domi retentæ exhibendo solita obsequia, & signa affectûs conjugalis, talia enim qui conjugi adultero exhibet, ad divortium in foro externo non admittitur. 4. Si, qui innocens erat, ipse post factum divortium prolapsus est in adulterium. *c. Significasti.*, & *c. Ex literis. De Divort.* Extra hos casus verò non obligatur innocens quantumvis pœnitentem recipere, sed potest liberè, quando divortium factum est vel per Sententiam, vel ob notorium adulterium, ad Religionem transire, etiam invito conjuge nocente, aut vir suscipere Sacros Ordines, quia jus conjugale amisit reus ob culpam adulterij commissam, manente licèt vinculo. Pontius *c.* 19. *n.* 5. Perez *disp.* 57. *Sect.* 6. *n.* 5. Hoc si fiat, id est, si v. g. maritus ad SS. Ordines, aut Religionem transeat, etiam pars altera, nempe adultera, non prohibetur assumere statum Religionis. Si autem innocens statum non mutavit, non potest adultera absque expressa, aut tacita licentia innocentis ad Religionem transire, aut vir adulter vel ad hanc, vel ad SS. Ordines, quantumvis divortium judicio Ecclesiæ institutum fuerit, quia Sententia divortij non debet afferre incommodum innocenti, quò minùs conjugem adulterum revocare, & ipsi reconciliari possit, si ita lubitum sit. Quòd si tamen innocens semel, atque iterum monitus, ut conjugem adulterum post emendationem recipiat, id facere recuset, potest adulter Religionem ingredi, ac profiteri juxta *c. Gaudemus. De Convers. conjugat.* aut vir suscipere SS. Ordines. Laym. *L.* 5. *tr.* 10. *p.* 3 *c.* 7. *n.* 12. Perez *disp. cit. Sect.* 7.

11. Quamquam verò, ut huc usque diximus, possit Maritus uxorem adulteram à se dimittere, aut vice versa uxor innocens à viro nocente divertere, varij tamen casus sunt, in quibus adulterium non sufficit ad instituendum divortium. Primus est, quando uterque conjux reus est adulterij, iniquum quippe est, ut delictum unius puniatur, altero delinquente indemni permanente, atque ideo jura omnia clamant, paria delicta mutua compensatione tolli. *c. Intelleximus*, & *c. fin.*

De

De Adulterijs, c. Significasti, & *c. Ex literis. De Divortijs. L. Viro, atque uxore. ff. Soluto Matrimonio.* Nec refert, quòd adulterium uxoris gravius sit quàm Mariti; vel quòd unius sit publicum, alterius verò occultum; nec quòd unus ex istis conjugibus priùs, quàm alter in hoc peccatum prolapsus sit, quia Jura solùm attendunt læsam ab utroque fidem conjugalem, nulla habita ratione posterioritatis, aut prioritatis; nec refert, quòd vir adulteratus fuerit cum soluta, uxor autem cum conjugato, vel professo, aut quòd unus sæpius, quàm alter idem crimen patraverit, quia licèt in hoc casu non sit paritas delictorum quoad numerum, aut alias circumstantias, est tamen paritas in hoc, quòd uterque violaverit fidem conjugalem, in quo solo fundatur radix divortij, quod non conceditur nisi innocenti. Sanch. *L. 10. disp. 6. n. 6. & 8.* Palao *disp. 3. de sponsal. p. 6. §. . n. 1.* Perez *disp. 56. sect. 3. n. 1.* Bonac. *q. 4. De Matr. pu. 5. n. 14.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 3. c. 7. n. 13.* Pirhing *n. 8. De Divortijs*, & alij passim. Videntur autem hæc locum habere etiam in casu, si v. g. maritus post dimissam uxorem adulteram, facto divortio etiam per sententiam Judicis, deinceps ipse fornicetur, ut dictum est supra *num. præcedente*, nam & hîc datur compensatio, atque ideo tenetur in conscientia uxorem priùs dimissam adulter iterum recipere, etiamsi ipsius adulterium occultum sit. Si autem publicum fuerit, aut ab uxore probari possit, competit huic actio, ut denuò ad torum, & cohabitationem admittatur, atque ad hoc maritus compelli potest, ut non obscurè colligitur ex Argum. c. Ex literis. De Divortijs: *Matrimonium separatur propter adulterium mulieris, & si vir postea fornicetur, redintegratur*, quia sententia, quæ in favorem innocentis lata est, tam diu ipsi patrocinatur, quam diu innocens existit, non autem, postquam factus est nocens, ut contra plures, gravesque AA. probabiliùs docent Basil. Pontius *l. 9. c. 20. n. 6.* Dicastillo *d. sp. 10. De Matr. n. 31.* Perez *l. c. n. 5.* Coninck *disp. 35. dub. 2. n. 14.* Navarr. *Consil. 1. De Divortijs.* Barbosa *in c. fin. De Adult. n. 4.* Engl *n. 15. de Divort.* Wiestner *n. 89. eod.*

12. Similiter nequit maritus repudiare uxorem propter adulterium si ipse illius author fuit, dum eam vel ipse prostituit, aut lenonem egit, ac adulterium suasit, vel saltem tacitè consensit non impediendo, cùm facilè posset impedire; hoc enim casu maritus æquè, ac uxor culpabilis est, nec potest contra eam conqueri, quia scienti, & consentienti non fit injuria, *c. 27. De Reg. Jur. in 6 Authores cit.* idque aperte indicant verba c. Discretionem. De eo, qui cognov.

cognov. consang. uxor. *Cùm adulterium ei non possit objicere, qui eam adulterandam tradidit, præsertim invitam.* Si tamen Maritus uxori causam tantummodo remotam dederit, adulterium committendi, quia non dedit debita alimenta, durius eandem habuit, vel domo ejecit, adhuc potest divortium instituere, quia ob hanc rationem mulier ad fornicandum induci non debet c. Ex literis. De Divortijs, ubi audita non est uxor, allegans se adulterium admisisse, eo quòd vir necessaria ei denegaverit alimenta; cujus judicij æquitas patet ex L. Palam. §. 5. ff. De Ritu nupt. ubi dicitur: *Non est ignoscendum ei, quæ obtentu paupertatis turpissimam vitam egit*, atque ita sentiunt Sanch. *l.* 10 *disp. 5. n. 6.* Palao, Bonac. Engl, & alij citati.

Neque est locus divortio, quando uxor commisit adulterium solùm materiale, quia putavit invincibiliter, virum, cum quo congressa est, esse proprium suum Maritum, quem alter se fraudulenter esse simulavit *c. In lectum. 34. q. 1. & 2.* hoc enim casu sicuti bona fides tollit culpam adulterij, ita etiam pœnam divortij. Ad probandam autem hanc conjugis bonam fidem, sufficere ejus juramentum, habito respectu ad ejus honestatem, & alias probabiles conjecturas, tradit Engl *l. c. n.* 17. Idem est, si non temerè credens, maritum esse mortuum, alteri nupsit, Sanch. *l. c. n.* 11. nisi tamen certior reddita de vita prioris conjugis, perstiterit in secundo conjugio, debitum reddens, aut petens. tunc enim verè rea censetur adulterij, peccatque formaliter

Nec potest peti divortium, quando oppressa est uxor per violentiam, animo non consentiente *c. Proposito. 32. q. 5 & c. Ita ne ibid.* Ubi Glossa V. Putaverit, *non debet*, inquit, *quis dici per petrasse, quod nolens fecit, vel passus fuit, nec debent imputari, quæ per coactionem absolutam fiunt*, ubi bene ponderanda sunt illa verba *per coactionem absolutam*, quia si cognita fuit non per violentiam, seu per vim præcisam, sed se ex metu gravi, v. g. intentatæ mortis consensit, & adulterium commisit, potest maritus, quamvis non possit tunc criminaliter uxorem accusare, divortium instituere, quia cùm talis metus non excusat à culpa mortali, neque à vero, & formali adulterio, etiam non excusabit à pœna, ut habet communior, & probabilior sententia apud Sanch. *cit. disp. 5. n.* 16 quem sequuntur Dicastillo, Coninck, Perez &c. contra Sylvestrum, Armillam, & alios quosdam.

Denique non licet amplius divortium instituere, ob adulterium commissum, quando pars innocens injuriam adulterij nocenti condonavit, ut dictum est *n.* 12. sive hoc factum fuerit expressè verbis, aut literis condonationem aperè indicantibus; sive tacitè fiat, per hoc, quòd sponte,

te, ac liberè, sciens commissum esse adulterium, carnalem copulam cum adultera habeat, sive ante, sive post celebratum divortium; vel eandem domi retineat, eidemque familiarem sese, ut antè, exhibeat cum ea ludendo, ridendo, comedendo, & multò magis eandem amplexando, deosculando &c. nam per ejusmodi actus injuriam aboleri, communis doctrina est. Palao *l. c n. 4.* Sanch. *l. 10. disp. 5. n. 19. & disp. 14. n. 6.* Perez Engl. Pirhing &c.

13. Nunc ut, quæ hucusque diximus, præsenti casui applicemus, & ad illius quæsita denique respondeamus, è *num. 5.* sat luculenter patet, etsi omnimodam certitudinem de adulterio conjugis Coralbus non habuerit, ea tamen habuisse ipsum indicia, quæ ipsi poterant movere suspicionem violentam, nam deprehendit solum cum sola in cubili, juvenem ardentem, & Leonildæ, priusquam nuberet, amantem, & nunc quoque, postquam alteri nupta est, ab ea redamatum, & fortè etiam tunc nimiùm familiarem, nam dubitavit Coralbus post ipsas statim nuptias, an virginem accepisset in thalamum, quam ipsi suspicionem, quòd violata jam fuerit, & forsan ab hoc ipso proco, confirmare meritò poterant hæc ipsa, quæ modò diximus, & conjugalem Leonildæ fidem dubiam eidem reddere continuati deinceps mutui amores, missa hinc inde munera, & literæ, etiam postquam correpta est à marito, & monita desistere à suspecto consortio: apertam verò adulteram moraliter certò, & urgentissimè probavit arrepta fuga cum eodem amasio, & maximè præ omnibus, quòd triennali tempore eidem adhæserit, quia ut cum Abbate *in c. Intelleximus. De Adult. in 6.* loquitur Mascardus *De Probationib. conclus. 64. n. 10.* adulterium manifestum dicitur esse probatum, ubi constat, mulierem à proprio viro discessisse, & alicui publico concubino adhæsisse, vel habere virum alium in domo, mensa, & lecto &c. potuisse igitur ab ea separari, nec obligatum fuisse, etiam resipiscentem denuo recipere, constat ex *n. 10.* An verò altera vice ad pristinas sordes reversam, dum eam in adulterio ipse deprehendit, an, inquam, tunc etiam authoritate propria expellere potuerit, vel ab eadem divertere debuerit, desumi, ac concludi potest ex *num 8 & 9.* unde non est, quod hic ulteriùs addam, nisi hoc unum, quòd facta prima vice condonatio eundem non impediat, ut propter hoc novum delictum adulteram repudiet, nam prior illa condonatio se non extendit ad futura, sed ad præterita tantùm adulteria; tum etiam quia prior illa reconciliatio contractum Matrimonij in pristinum vigorem restituit, acsi nullum usque in hoc tempus adulterium fuisset commissum; at verò si nullum usque nunc fuisset commissum adulterium, posset utique conjux nunc demum

mum adulterij reus ab innocente dimitti: ergo etiam dimitti potest, si post remissionem, & reconciliationem factam de novo fornicetur. Perez *disp. 56. Sect. 3. n.* 10. Gobat *in Quinario c. 32 n.* 56. Dicastillo *disp.* 10. *de Matr. dub.* 3. *n.* 29.

14. De liberorum, & uxoris sustentatione, quando hæc à marito ob adulterium expulsa est, multa desumi possunt ex alibi dictis, præsertim circa liberos in casu præcedente *num. ult.* alendos ipsos esse apud Patrem expensis Matris delinquentis, ita Sanchez *L.* 10. *disp.* 20. *n.* 7. *&* 8. Palao *disp.* 3. *de Sponsal. pu.* 6 §. 10. *n.* 5. Laym. *L.* 5 *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 7 *in fine.* Ut verò uxori adulteræ vir innocens post factum divortium præstet alimenta, nulla est obligatio juxta Bonac. *disp.* 3. *De contract. q* 11. *pu.* 11. *n.* 14. Sanch. *L.* 10. *disp* 8 *n.* 25. Gobat *in Quinario tr.* 5. *c.* 39. *n.* 5. *& seqq* quia potest illam privare omni jure maritali, ac consequenter etiam alimentis; licèt dotem ab ea receperit eo fine, ut ipsam alat, nam hanc ob culpam adulterij amittit, ut probat Palao *l. c. n.* 2. Aliter tamen docet Julius Clarus *Receptar. Sententiar. L.* 4 § *Adulterium n* 17. saltem tunc, quando dos ab uxore illata viro adjudicatur propter illius adulterium; teneri ipsum à se dimissam alere; tum quia onus alendæ uxoris annexum doti, non desinit hîc urgere, nam etsi à viro separata sit, non tamen desijt esse uxor; tum quia non ipsa se sponte separavit, sed fuit ejecta à viro: ergo quòd ei non præstet debita obsequia, hoc ab ipsomet marito provenit, & quamquam ipsa ad dimissionem suo delicto causam dederit, adhuc tamen non est privanda alimentis, nam juxta Bonac. *in 4. præcept. Decal. disp.* 7. *q. unic. pu.* 7. *n.* 3. nequit maritus negare alimenta uxori, quæ suâ culpâ vel lepram contraxit, ob quam prævidebat, se à marito rejectum iri, vel quæ ex culpa propria in perpetuum carcerem conjecta est, eo quòd culpa illa uxoris non tendat directè ad separationem habitationis, sicut dum propriâ temeritate recedit ipsa à marito; ergo nequit etiam negare maritus alimenta uxori, quæ suâ culpâ eò devenit; ut à viro dimitteretur. Sic ratiocinatur Julius Clarus, cujus Sententia probabilis est, & in hanc ipsam aliquo modo etiam coincidit Laym. *L.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 2. *n.* 2. dicens: si uxor ob suam culpam, puta adulterij, rejecta à marito, bona aliunde non habeat ad sui sustentationem, tunc ad judicem pertinere, ut ei à marito nec sparia obtineat, si dotem mulieris hic in delicti pœnam lucrari velit,

CASUS

CASUS SECUNDUS

Adultera de sua obligatione solicita circa manifestationem prolis.

Bertilia viri nobilis uxor è quatuor filijs, quos genuit, secundò-genitum concepit ex adulterio; dubia nunc est, an teneatur manifestare, etiam cum periculo vitæ, & famæ, hanc suam prolem esse spuriam, ne alij legitimi patiantur damnum? Q. An ad hoc obliganda sit, saltem in articulo mortis?

SYNOPSIS.

1. *An teneatur adultera, si aliter damnum aliorum avertere nequit, delictum suum manifestare?*
   Referuntur diversæ Sententiæ.

2. *Sed reijciuntur, ac primò quidem, quæ docet, debere Adulterium manifestari filio ex eo genito.*

3. *Minùs placet opinio, quæ dicit, debere crimen commissum revelari Marito.*

4. *Sat-*

4. *Statuitur, nullam esse obligationem manifestandi unquam suum delictum cum periculo vitæ, aut famæ.*

5. *Apponuntur tamen aliquæ limitationes.*

6. *An obligetur adultera saltem in articulo mortis?*

1. Non ago hîc, ad quid obligetur adultera, ne damnum patiatur vel Maritus in alimentatione prolis non suæ, vel alij liberi legitimi ratione hæreditatis, dotis, & similium, quod illa utique debet avertere, quantùm potest sine propriæ vitæ, & famæ periculo, & compensare ex paraphernis, lucro industriali, alijsque modis, quæ ad aliam quæstionem ab hac diversam pertinent. Solùm hîc quæritur, an, si hac ratione damnum plenè compensare non potest, teneatur crimen suum manifestare, ne propter spurium alij patiantur detrimentum?

Diversæ hac in re AA. opiniones sunt. Affirmant aliqui debere eam revelare, filium esse illegitimum; alij negant. Qui affirmant, nec quidem ipsi inter se conveniunt, nam aliqui existimant, debere eam hoc revelare ipsimet filio, eumque inducere ad dimittendam hæreditatem veris hæredibus, quæ opinio adscribitur Richardo. Alij dicunt, adulteram debere hoc revelare Marito, ut assignet hæreditatem veris, & legitimis hæredibus, quæ sententia tribuitur Hostiensti, Majori, & Adriano, qui putant, hoc fieri debere etiam cum periculo vitæ, ac famæ, quibus accedit Sotus *L. 4. De Iust. q. 7. art. 2.* quoad hoc, quòd cum ijsdem existimet, debere adulteram crimen suum manifestare, quando hæreditas ampla est, & copiosa, v. g. Marchionatus, Ducatus, Regnum, Comitatus, & hujusmodi, tunc enim opinatur, teneri eam ad revelationem sui adulterij, non obstante vitæ periculo, aut famæ.

2. Nulla ex istis sententijs mihi placet, quia omnes denique in hoc conveniunt, adulteram etiam cum discrimine suæ vitæ, & famæ teneri ad revelationem sui delicti, quamvis citati Authores in modo revelandi discrepent. Igitur contra primam opinionem, quæ dicit debere crimen revelari ipsimet filio spurio, sic pugno: vel credet filius Matri hoc affirmanti, vel non credet? Si credet, non eo ipso etiam credibile statim est, quòd

quòd filius ea propter hæreditatem sit dimissurus; nam experimur quotidie, quàm pauci ita perfecti sint, ut propter justitiam servandam in foro conscientiæ dimittant magnas possessiones, quas in foro externo tenere possunt. Magis præsumere Mater poterit, filium, etsi fortassis in animo credat; verbis tamen negaturum esse, neque ideo cessurum hæreditate, sed potius omnia litibus, & tumultibus misturum: igitur cùm incertum sit, ex hac relatione filio facta secuturam ejusdem correctionem, & restitutionem habituram esse effectum, non debet ipsa se exponere certo periculo diffamationis apud suum filium, quem per hoc ipsum conijciet in magnos animi æstus, seque apud illum reddet invisam, quo modo aget imprudenter: potiùs ergo cogitet, quam diu dubium est, an revelatio sit profutura, meliorem esse conditionem possidentis, consulatque famæ, quam huc usque possidet.

Quòd si autem filius non credat, prout sanè non tenetur credere, etiamsi ipsa cum juramento, vel in articulo mortis affirmet, eum esse spurium, isque etiam sciat, ipsam aliquando adulterium commisisse, ut ait Lessius *L. 2. De Iust. c. 10. n. 51.* & Glossa in *c. Officij. 9. De Fœnit. & Remission. V. Deneganda*, quod etiam recepta Regula apud Iuristas probat, quæ dicit, quòd alleganti propriam turpitudinem nulla fides debeatur, quando affirmat aliquid cum alterius præjudicio, quemadmodum fieret in casu præsente. Tum denique quia, cùm ipse & suâ, & publicâ aliorum opinione sit legitimus, non tenetur cum tanto suo incommodo se reputare illegitimum, nisi certò convincatur innegabili aliqua ratione. Si igitur non credat, quid tunc sequetur ex revelatione hujus adulteræ facta filio? Duplex fructus sequetur, sed uterque acerbus. Primus est diffamatio ipsius mulieris. Secundus est, quòd eo ipso, quia non credit, hæreditatem nihilominus aditurus sit, & fortè cum aliquo remorsu conscientiæ, nec sine omni dubio, ac proinde non sine mala fide.

3. Minùs placet, quod ajunt, debere hoc revelare Marito, sic enim 1. rursus se ipsam mulier diffamaret apud maritum. 2. Exponeret se probabili mortis periculo, ipsumque Maritum periculo uxoricidij, si sit Zelator sui honoris, ut multi, imò plerique sunt in hoc puncto, qui propter hujus tam enormem læsionem uxores non rarò occidunt: aut saltem timere debebit ista mulier, ne suo Marito perpetuò odio futura sit; ne domo exturbetur, vel saltem repellatur ab actu conjugij. Præterea si Maritus uxori crederet, non posset à spurio auferre hæreditatem, nisi in foro publico probaret, filium hunc esse spurium, sic verò iterum diffa-

diffamaretur mulier coram tota patria; diffamaretur etiam filius, & in maritum non levis macula redundaret: ad ista autem omnia mala, quæ probabiliter eventura essent, non debet se mulier exponere propter incertum bonum hæreditatis restituendæ.

Similiter non approbat Covarruvias *in Regulam Peccatum p. 1. n. 8.* eam cautelam, qua usa est vidua quædam, ut refert ex Alciato: ea, cùm plures liberos haberet, quorum unus conceptus erat in adulterio, ijs accersitis jam morti proxima dixit: filij mei! unus vestrum est natus ex adulterio, & ideo bona mei mariti detinebit indebitè; ego verò priusquam ex hac vita migrem, ne moriar in hoc peccato, eum vobis nuncupare intendo, nisi vos invicem remiseritis omne jus, quod habet alter adversùs alterum. Tunc filij, cùm quilibet de se ipso dubitaret, mutuò se ipsos ab onere absolverunt, & liberârunt; jusque invicem sibi remiserunt: hanc, inquam, cautelam non probat Covarruvias, uti nec Sayrus *in Clavi Regia L. 8. c. 1. n. 15.* tum quia Mater, licèt non explicet privatim, quis illorum sit spurius, se ipsam tamen infamat adulterij apud eos omnes, ad quod nullo modo tenetur; nec debet hoc facere regulariter loquendo, nisi jam antea læsa sit ejus fama, & publicè suspecta fuerit ex argumentis non levibus, & temerarijs de adulterio, ipseque etiam filius, quòd ex adulterio genitus sit, qui ante reputabatur pro legitimo, ut advertit Pirhing *n. 22. not. 4. De Pœnit. & Remiss.* Non probatur ulteriùs dicta cautela, quia hac ratione non tollitur damnum illatum ex adulterio, nec fit sufficiens liberatio, siquidem mutua hæc absolutio spontanea non est, cùm fiat ab unoquoque ignorante, ac timente, ne ipse sit ille spurius, quam alioquin non facturus esset: involuntaria igitur est, & quasi coacta, ac consequenter inutilis, minimeque attendenda, quia revera legitimi nullum ex ea commodum habent, sed adhuc damnum patiuntur, nec enim quisquam ex ijs remisisset, si certò sciret, alterum fratrem in adulterio conceptum fuisse, sed consentit huic liberationi metu coactus, dum quisque eorum timet, ne ipse à Matre spurius esse manifestetur, unde consensus iste sufficiens non est.

4. Denique Dico in genere, sive hæreditas magna sit, imò amplissima, vel primogenitura, atque etiam integrum regnum ad spurium devolvi deberet, sive sit exigua; sive mulier nobilis sit, sive non, non obligatur adultera prodere suum adulterium cum periculo vitæ, vel famæ, quamvis certa spes esset, per criminis revelationem damnis hæredum occursum iri. ita Less. *L. 2. De Iust. c. 10. dub. 7. n. 53. & seqq.* Bonac. *q. 4. De Matr. pu. 15. n. 20.* Azor *tom. 3.*

3 l. 5. c. 6. q. 2. Laym. L. 3. tr. 3. p. 3 c. 14. n. 1. Dicastillo L. 2. De Iure & Iust. tr. 2. disp. 7. dub. 9. n. 190. & seq. Jo. Medina Cod. De Restit. q. 3. concluſ. 2. cauſ. 4. Navarr. in Manuali c. 16. n. 44. Eman. Gonzalez in c. Officij. De Pœnit. & Remiſſ. n. 2. Vivianus, Pirhing, alijque in idem capitulum, atque hanc vocat Azor ſententiam veriorem, & communem opinionem Theologorum, & Canoniſtarum: idemque admittunt citati Authores, ſive vita perclitetur, ſive fama. Pauci alij quidam de fama negant, etſi de vita concedant. Sed ratio eadem ſtat pro utroque: igitur probatur aſſertio: quia nemo tenetur, ut reſtituantur bona inferioris ordinis, jacturam facere bonorum ordinis altioris: at bonum vitæ eſt ordinis ſuperioris, & pretioſius auro, & gemmis, cùm vita non ſoleat æſtimari pecuniâ; quod ipſum de fama dicendum eſt, nam contra rectam rationem ageret, qui huic pecuniam, aut bona fortunæ præoptaret, cùm dicat ſapiens Prov. 22. *melius eſt nomen bonum, quàm divitiæ multæ*: ergo vita, & fama, quæ ad ædificationem proximi neceſſaria eſt, commutanda non ſunt pro bonis fortunæ, quantumcunque magnis, ac conſequenter ad hoc impediendum, ne hæreditas, vel etiam regnum ad ſpurium devolvatur, vita & fama exponi non debent.

Confirmatur iſta opinio efficaciter ex c. Officij. De Pœnit. & Remiſſ. ibi mulier quædam, cùm prole careret, timeretque, ne bona mariti ad alios devolverentur, ſucco herbarum, quem potavit, id effecit, ut venter ejus intumeſceret, ſicque ſe gravidam fingens, partum alienum ſuppoſuit, ex metu autem mariti non auſa eſt ipſi hoc facinus detegere, qui eam prolem credebat, indubitatò eſſe ſuam. Conſultus igitur Pontifex Innocentius III. ab eo, cui hoc ipſa confeſſa fuerat, utrùm durante hac fraude pœnitentia ei injungenda ſit; ita reſpondit: *quòd ſicut mulieri, quæ ignorante marito ex adulterio prolem ſuſcepit, quamvis id viro timeat aperire, non eſt pœnitentia deneganda, ita nec iſti debet pœnitentia denegari, maximè ſi ad alienos timeat bona hæreditaria viri devolvi, ſed competens ſatisfactio per diſcretum Sacerdotem ei injungi debet*, quo canone Pontifex argumentatur à paritate criminis ſuppoſiti partûs in prægnatione ficta, qualis fuit iſta, & in prole ſuſcepta ex adulterio, utrobique enim metus impedit, ne uxor ſuum delictum marito detegat; utrobique eodem modo fallitur maritus, exiſtimans, alienum eſſe filium ſuum legitimum, & quidem cum damno legitimorum, ſi qui adſunt, quibus à ſpurio eripitur pars hæreditatis, mulieremque Papa excuſat ob metum, quia ex juſta cauſa timet crimen Marito detegere, quin addat, metuerit-ne periculum vitæ, an famæ, an perpetuæ offenſionis, ſed loquitur in genere.

5. Circa periculum famæ advertit nihilominus Lessius n. 37. ut suprà jam innui ex Pirhing, quæ dicta sunt, intelligenda esse de muliere honestæ conditionis, & quæ pro tali passim habeatur; hæc enim propriè est bonæ famæ, nam si suspecta sit, tunc, nisi vita periclitetur, non est fama præterenda.

Præterea judicat idem Author cum alijs, unum adhuc dari posse casum, in quo mulier teneatur manifestare, filium esse spurium, etiam cum periculo vitæ, & famæ, & sic obligatam esse, impedire illius successionem, si esset perditis moribus, ita ut ex ejus dominatu timeretur mala reipublicæ administratio, legitimus autem esset optimæ spei, tunc enim adultera teneretur rem manifestare, posthabito vitæ, & famæ dispendio, non quidem propter restitutionem hæreditatis, sed propter damnum commune reipublicæ, quod multò plus valet, quam vita unius personæ privatæ, adeoque hæc obligatio potius provenit ex Lege Charitatis, vel Justitiæ legalis, quàm commutativæ: extra hunc verò casum semper præponderat vita, & fama, quæ bona sunt ordinis altioris, neque exponi debent pro reparandis damnis inferioris ordinis, quale est damnum hæreditatis, vel Successionis.

6. Sed nunquid saltem in articulo mortis consuli debet tali fœminæ, ut adulterium suum detegat vel ipsa, vel ut jubeat id manifestari per Confessarium, postquam ipsa defuncta fuerit?

Resp. Quoad utrumque negativè cum Azor, & Bonacina, sive ipsa sit morti vicina, sive Maritus, nam potest accidere, ut vel iste, vel ipsa mortis periculum evadat, & postea homicidium committatur; solent enim mariti adhuc impatientes esse adulterij uxoris; quod homicidij periculum non cessat etiam tunc, si revelatio criminis ex voluntate adulteræ per Confessarium fiat, postquam defuncta fuerit, quia habentur exempla, ut notant dictus Azor, & Dicastillo, quòd maritus, hoc audito, postea occiderit Confessarium, filium adulterinum, & adulterum, proinde hoc juxta istos Authores consulendum non est.

INDEX